असा क्र. २३ सौडपत्र - 9 रजिस्टर्ड नं. टीईसीएच/४७-३०३/एमबीआय/२००३-०५
५५

महाराष्ट्र शासन राजपत्र

असाधारण

प्राधिकृत प्रकाशन

मंगळवार, मे ३, २००५/वैशाख १३, शके १९२७

स्वतंत्र संकलन म्हणून फाईल करण्यासाठी या भागाला वेगळे पृष्ठ क्रमांक दिले आहेत.

भाग एक-अ—मध्य उप-विभाग

महाराष्ट्र जिल्हा परिषदा व पंचायत समित्या, ग्रामपंचायती, नगरपरिषदा, प्राथमिक शिक्षण आणि स्थानिक निधी लेखा परीक्षा अधिनियम यांखालील (भाग चार-ब मध्ये प्रसिद्ध करण्यात आलेले आदेश व अधिसूचना यांव्यतिरिक्त) आदेश व अधिसूचना.

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

नवीन प्रशासकीय भवन, मंत्रालयासमोर, मादाम कामा रोड, मुंबई ४०० ०३२, दिनांक ३ मे २००५

जिल्हा परिषद व पंचायत समिती क्षेत्रात इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्राद्वारे मतदान करणेबाबतचे आदेश, २००५

जिल्हा परिषद व पंचायत समिती क्षेत्रात राज्य निवडणूक आयोगाने घेतलेल्या इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्रांचा वापर करून मतदान करण्यासंदर्भातील सविस्तर कार्यपद्धती ठरवून देण्याबाबतचे आदेश.

भारताचे संविधान.

क्रमांक रानिआ. २००५/प्र.क्र. २४/का-७.—ज्याअर्थी, भारतीय संविधान संविधानाच्या अनुच्छेद २४३ के मधील तरतुदींनुसार पंचायतीच्या सर्व निवडणुकांचे पर्यवेक्षण, संचालन आणि नियंत्रण राज्य निवडणूक आयोगावर सोपविण्यात आलेले आहे ;

आणि ज्याअर्थी, महाराष्ट्र जिल्हा परिषद व पंचायत समिती अधिनियम, १९६१ चे कलम १०अ व ५८अ याद्वारे इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्राद्वारे करता येईल अशी तरतूद करण्यात आली आहे ;

आणि ज्याअर्थी, इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्राद्वारे मतदान करण्याची तरतूद महाराष्ट्र जिल्हा परिषद व पंचायत समिती अधिनियमाद्वारे करण्यात आलेली आहे, तथापि, त्यासंदर्भातील सविस्तर कार्यपद्धती ठरवून देण्याबाबत नियम अद्याप तयार करण्यात आलेले नाहीत आणि अशी सविस्तर कार्यपद्धती ठरवून देणे अत्यावश्यक झाले आहे.

त्याअर्थी, भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद २४३ के अन्वये तसेच महाराष्ट्र जिल्हा परिषद व पंचायत समिती अधिनियम, १९६१ मधील कलम ९अ(४) अन्वये यासंदर्भात प्राप्त झालेल्या सर्व अधिकारांचा वापर करून राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र खालीलप्रमाणे आदेश देत आहे :—

१. **संक्षिप्त नाव, व्याप्ती आणि प्रारंभ.**—(१) जिल्हा परिषद व पंचायत समिती निवडणूक या आदेशास " जिल्हा परिषद व पंचायत समिती निवडणुकांमध्ये राज्य निवडणूक आयोगाने घेतलेल्या इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्रांचा वापर करण्याबाबतची सविस्तर कार्यपद्धती ठरवून देणारे आदेश " असे नाव राहील.

(२) या आदेशाची व्याप्ती महाराष्ट्र राज्यभर राहील आणि सदर आदेश राज्यातील सर्व जिल्हा परिषदा व पंचायत समित्यांच्या निवडणुकांसाठी लागू राहतील.

(३) सदर आदेश **शासकीय राजपत्रात** छापल्याच्या तारखेपासून अंमलात येतील.

[किंमत : रुपये २४.००]

२. **व्याख्या आणि अर्थाविष्कार.**—या आदेशात संदर्भानुसार दुसरा अर्थ अपेक्षित नसेल तर,—

(१) " इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्र " म्हणजे जिल्हा परिषद व पंचायत समिती यांच्या निवडणुकांमध्ये मतदान करण्यासाठी मतपेटी व मतपत्रिका याऐवजी मत नोंदविण्यासाठी वापरले जाईल असे कोणतेही मशिन किंवा यंत्र जे इलेक्ट्रॉनिक अथवा अन्य पद्धतीने चालविले जाईल.

(२) " मतदारसंघ " म्हणजे जिल्हा परिषद निवडणुकीसाठी मतदार गट व पंचायत समिती निवडणुकीसाठी मतदार गण.

(३) " निवडणूक " म्हणजे हे आदेश लागू होणारी जिल्हा परिषद अथवा पंचायत समितीची निवडणूक होय. यामध्ये पोट-निवडणुकीचा समावेश होतो.

(४) " टपाली मतपत्रिका आदेश, २००१ " म्हणजे राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र यांचेकडील दिनांक १६ जानेवारी २००१ चे आदेश.

३. **इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्राची रचना.**—प्रत्येक इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्रास (यापुढे मतदान यंत्र असा उल्लेख केलेले) एक कंट्रोल युनिट आणि एक किंवा अनेक बॅलटिंग युनिट असतील ज्याची रचना राज्य निवडणूक आयोगाने मान्यता दिल्याप्रमाणे असेल.

४. **निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्यांनी मतदान यंत्राची तयारी करणे.**—(१) इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्राच्या प्रत्येक बॅलटिंग युनिटमध्ये राज्य निवडणूक आयोग विहित करील तो तपशील राज्य निवडणूक आयोगाने ठरविलेल्या भाषेमध्ये अथवा भाषांमध्ये असेल.

(२) निवडणूक लढविणाऱ्या उमेदवारांच्या यादीमध्ये ज्या क्रमाने उमेदवारांची नावे नमूद करण्यात येतील त्याच क्रमाने सदर नावे बॅलटिंग युनिटवर नमूद करण्यात येतील.

(३) जेव्हा दोन किंवा अधिक उमेदवारांची नावे समान असतील तेव्हा त्यामधील फरक स्पष्ट करण्यासाठी सदर उमेदवारांचा व्यवसाय अथवा पत्ता किंवा अन्य एखादी बाब त्यांच्या नावासमोर नमूद केली जाईल.

(४) खालील तरतुदींच्या अधीन राहून निवडणूक निर्णय अधिकारी यांनी,—

(अ) निवडणूक लढविणाऱ्या उमेदवारांची नावे व चिन्हे नमूद केलेली खूणचिठ्ठी (मतपत्रिका) बॅलटिंग युनिटमध्ये योग्य जागी घट्ट बसवील आणि स्वतःची सही करून सीलबंद करील. त्याशिवाय, उपस्थित असलेले उमेदवार अथवा त्यांचे निवडणूक प्रतिनिधी जे सीलवर सही करू इच्छितात त्यांच्या स्वाक्षऱ्या घेईल.

(ब) निवडणूक लढविणाऱ्या उमेदवारांची संख्या कंट्रोल युनिटमध्ये सेट करील आणि अशी संख्या निश्चित करावयाचा मशिनचा विभाग बंद करून तो सीलबंद करील व त्यावर स्वतःची स्वाक्षरी करील. त्याशिवाय, उपस्थित असलेले उमेदवार अथवा त्यांचे निवडणूक प्रतिनिधी जे सीलवर सही करू इच्छितात त्यांच्या स्वाक्षऱ्या घेईल.

५. **मतदान केंद्रातील व्यवस्था.**—(१) प्रत्येक मतदान केंद्राबाहेर खालील गोष्टी ठळकपणे दिसतील अशा रीतीने लावण्यात येतील :—

(अ) संबंधित मतदान केंद्रांवर जे मतदार मतदान करण्यास पात्र आहेत त्या मतदान केंद्राच्या अंतर्गत येणारे क्षेत्र तसेच संबंधित क्षेत्रामध्ये एकापेक्षा जास्त मतदान केंद्रे असतील तर त्या मतदान केंद्रांवर जे मतदार मतदान करण्यास पात्र आहेत त्या क्षेत्राचा तपशील दर्शविणारी सूचना ;

(ब) निवडणूक लढविणाऱ्या उमेदवारांची यादी.

(२) प्रत्येक मतदान केंद्रात एक किंवा अधिक मतदान कक्ष ठेवण्यात येतील जेणेकरून, मतदाराने केलेले मतदान कोणीही अन्य व्यक्ती पाहणार नाही, अशा रीतीने नोंदवू शकतील.

(३) निवडणूक निर्णय अधिकारी प्रत्येक मतदान केंद्रावर मतदान यंत्र आणि मतदार यादीच्या संबंधित भागाची प्रत आणि मतदानासाठी आवश्यक ते अन्य निवडणूक साहित्य पुरविल.

६. **मतदान केंद्रात प्रवेश.**—जिल्हा परिषदा निवडणूक नियम, १९६२ मधील नियम ३७ व पंचायत समित्या निवडणूक नियम, १९६२ मधील नियम ३५ मधील तरतुदीनुसार मतदान केंद्राध्यक्ष/मतदान अधिकारी मतदान केंद्रात एकावेळी प्रवेश देण्यासाठी मतदारांची संख्या विनियमित करील. तसेच सदर नियमात नमूद केलेल्या अधिकृत व्यक्तींव्यतिरिक्त अन्य कोणालाही मतदान केंद्रात प्रवेश देणार नाही.

७. **मतदानासाठी मतदान यंत्र तयार करणे.**—(१) मतदान केंद्रात वापरण्यासाठी इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्राचे कंट्रोल युनिट व बॅलटिंग युनिट अथवा युनिट्स वर खालील तपशील नमूद केलेली खूणचिठ्ठी लावलेली असेल :—

(अ) मतदारसंघाचा अनुक्रमांक आणि मतदारसंघाचे नाव, असल्यास ;

(ब) मतदारसंघाचा अनुक्रमांक आणि मतदार केंद्राचे अथवा केंद्रांची नावे/क्रमांक ;

(क) मतदान यंत्राचा अनुक्रमांक ; आणि

(ड) मतदानाची तारीख.

(२) मतदानास सुरुवात करण्यापूर्वी मतदान केंद्राध्यक्ष मतदान प्रतिनिधी आणि इतर उपस्थित अधिकृत व्यक्ती यांना मतदान यंत्रामध्ये कोणत्याही मतदाराने आपले मत नोंदविलेले नाही व उपरोक्त परिच्छेद ४(४) मध्ये नमूद केलेली खूणचिठ्ठी मतदान यंत्रावर लावलेली आहे हे दाखवील.

(३) मतदान यंत्राचे कंट्रोल युनिट सुरक्षित करण्यासाठी कागदी मोहोर (पेपर सील) वापरली जाईल, आणि मतदान केंद्राध्यक्ष आपली स्वतःची सही करील. तसेच उपस्थित मतदान प्रतिनिधी जे कागदी मोहोरवर सही करण्यास इच्छुक असतील त्यांच्याही सह्या घेईल.

(४) मतदान केंद्राध्यक्ष त्यानंतर मतदान यंत्राच्या कंट्रोल युनिटमध्ये विहित केलेल्या जागी वरीलप्रमाणे सह्या केलेले कागदी मोहोर घट्ट चिकटवील आणि ते सुरक्षित व मोहोरबंद करील.

(५) कंट्रोल युनिट सुरक्षित करण्यासाठी वापरण्यात येणारे कागदी मोहोर अशा रीतीने घट्ट चिकटविण्यात येईल, जेणेकरून कागदी मोहोर तोडल्याशिवाय " रिझल्ट " बटन दाबता येणार नाही.

(६) वरीलप्रमाणे बंद केलेले आणि सुरक्षित केलेले कंट्रोल युनिट मतदान केंद्राध्यक्ष तसेच मतदान प्रतिनिधी या सर्वांना दिसेल अशा रीतीने ठेवण्यात येईल आणि बॅलटिंग युनिट अथवा युनिट्स मतदान कक्षात ठेवण्यात येतील.

५७

८. **चिन्हांकित मतदार यादी.**—मतदान सुरुवात करण्यापूर्वी मतदान केंद्राध्यक्ष, सर्व मतदान प्रतिनिधी व इतर उपस्थितांना चिन्हांकित मतदार यादीमध्ये पुढील बाबींव्यतिरिक्त अन्य कोणत्याही खुणा केल्या नसल्याचे दाखवून देईल :—

(अ) टपाली मतपत्रिका आदेश, २००१ मधील परिच्छेद ३ उप परिच्छेद २ मधील तरतुदीनुसार केलेल्या खुणेव्यतिरिक्त अन्य कोणतीही खूण करण्यात आलेली नाही ; आणि

(ब) टपाली मतपत्रिका आदेश, २००१ मधील परिच्छेद ५(२) मधील तरतुदीनुसार केलेल्या खुणेव्यतिरिक्त अन्य कोणतीही खूण करण्यात आलेली नाही.

९. **महिला मतदारांसाठी सुविधा.**—(१) जेव्हा एखाद्या मतदान केंद्रात महिला व पुरुष असे दोन्ही मतदार असतील तेव्हा आवश्यकता असल्यास मतदान केंद्राध्यक्ष पुरुष व महिला यांच्या वेगवेगळ्या रांगा करून काही पुरुष व त्यानंतर काही महिला अशाप्रकारे मतदानासाठी पाठवील.

(२) निवडणूक निर्णय अधिकारी अथवा मतदान केंद्राध्यक्ष एखाद्या मतदान केंद्रावर महिला मतदारांना सहाय्य करण्यासाठी एखादी महिला सहायक नियुक्त करील. जेणेकरून, ती मतदान केंद्राध्यक्षास सर्वसाधारणपणे मतदान प्रक्रियेमध्ये अनुज्ञेय मदत करू शकेल. विशेषतः आवश्यकता भासल्यास एखाद्या महिला मतदारास मदत करणे अथवा तिची झडती घेणे यामध्ये मदत करू शकेल.

१०. **मतदारांची ओळख पटविणे.**—जिल्हा परिषदा निवडणूक नियम, १९६२ च्या नियम ४० व पंचायत समित्या निवडणूक नियम, १९६२ च्या नियम ३७ मधील तरतुदीनुसार विहित केलेली पद्धती यासंदर्भात अवलंबिली जाईल.

११. **मतदान कर्तव्यार्थ नेमलेल्या लोकसेवकांना द्यावयाची सुविधा.**—(१) टपालाने मतदान करू इच्छिणाऱ्या निवडणूक कर्तव्यार्थ नियुक्त केलेल्या मतदाराने टपाली मतपत्रिका आदेश, २००१ अन्वये विहित केलेल्या पीबी-१ या प्रपत्रात निवडणूक निर्णय अधिकारी यांचेकडे मतदानाच्या तारखेपूर्वी कमीत कमी ७ दिवस अगोदर अथवा निवडणूक निर्णय अधिकारी कमी करतील अशा मुदतीपूर्वी पोहोचेल अशा बेताने अर्ज करावा आणि निवडणूक निर्णय अधिकारी यांची अर्जदार हा निवडणूक कर्तव्यार्थ नियुक्त केलेला मतदार आहे, अशी खात्री झाल्यास अशा अर्जदारास टपाली मतपत्रिका देण्यात येईल.

(२) ज्या ठिकाणी मतदाराची नेमणूक त्याच्याच मतदारसंघात मतदान केंद्राध्यक्ष, मतदान अधिकारी किंवा मतदान कर्मचारी म्हणून वा अन्य निवडणूक कामासाठी करण्यात आली असेल तर असा मतदार टपालाद्वारे मतदान करण्याऐवजी ज्या केंद्रावर त्याला नेमणूक देण्यात आली आहे त्याच मतदान केंद्रावर मतदान करू शकतो. परंतु, यासाठी त्याने विहित नमुन्यातील निवडणूक कार्य प्रमाणपत्र सादर करणे आवश्यक आहे. यासंदर्भात जिल्हा परिषदा निवडणूक नियमातील नियम, ३३-अ व ४०-अ आणि पंचायत समित्या निवडणूक नियमातील नियम, ३१-अ व ३७-अ लागू होतील. मतदान केंद्राध्यक्ष निवडणूक कार्य प्रमाणपत्र प्राप्त झाल्यानंतर,—

(क) मतदान केंद्राध्यक्ष त्यावर सदर प्रमाणपत्र सादर करणाऱ्या संबंधित व्यक्तीची स्वाक्षरी घेईल ;

(ख) मतदान केंद्राध्यक्ष निवडणूक कार्य प्रमाणपत्रात नमूद केल्यानुसार संबंधित व्यक्तीचे नाव व त्याचा मतदार यादीतील अनुक्रमांक चिन्हांकित मतदार यादीच्या शेवटी नमूद करील ; आणि

(ग) संबंधित मतदान केंद्रावर मतदान करण्यास पात्र असलेल्या अन्य कोणत्याही मतदाराने ज्याप्रमाणे मतदान केले असते त्याप्रमाणे त्यास मतदान करू देईल.

१२. **मतदाराच्या ओळखीस आव्हान.**—यासंदर्भात जिल्हा परिषदा निवडणूक नियम, १९६२ मधील नियम ४१ व पंचायत समित्या निवडणूक नियम, १९६२ मधील नियम ३८ मधील विहित केलेल्या तरतुदी यासंदर्भात लागू राहतील.

१३. **तोतयेगिरीस प्रतिबंध करणे.**—यासंदर्भात जिल्हा परिषदा निवडणूक नियम, १९६२ च्या नियम ४२ व पंचायत समित्या निवडणूक नियम, १९६२ च्या नियम ३८-अ अंतर्गत विहित केलेले नियम व राज्य निवडणूक आयोगाने निर्गमित केलेले आदेश यासंदर्भात लागू राहतील.

१४. **मतदान यंत्राद्वारे मतदान करण्याची कार्यपद्धती.**—(१) एखाद्या मतदारास मतदान करण्याची अनुमती देण्यापूर्वी मतदान केंद्राध्यक्ष,—

(अ) चिन्हांकित मतदार यादीमध्ये नमूद केलेला मतदाराचा अनुक्रमांक व्हीएम-१ या नमुन्यातील मतदार नोंदवहीत नमूद करील ;

(ब) मतदाराची स्वाक्षरी घेईल अथवा अंगठ्याचा ठसा उपरोक्त नमूद मतदार नोंदवहीत उमटवील ; आणि

(क) चिन्हांकित मतदार यादीमध्ये संबंधित मतदारांच्या नावासमोर खूण करील, जेणेकरून त्यास मतदान करण्याची अनुमती देण्यात आलेली आहे :

परंतु, कोणत्याही मतदारास त्याने व्हीएम-१ या नमुन्यातील मतदार नोंदवहीत स्वाक्षरी केल्याशिवाय अथवा अंगठ्याचा ठसा उमटविल्याशिवाय त्यास मतदान करण्याची अनुमती देणार नाही.

(२) एखाद्या व्यक्तीने उपरोक्त नमूद मतदार नोंदवहीत अंगठ्याचा ठसा उमटविल्यास मतदान केंद्राध्यक्ष अथवा मतदान अधिकारी अथवा अन्य कोणताही अधिकारी यांनी अंगठ्याचा ठसा साक्षांकित करणे आवश्यक राहील.

१५. **बॅलेटिंग युनिटवरील " End " बटनाचा वापर.**—(१) जेथे जिल्हा परिषद व पंचायत समिती अशा दोन्ही निवडणुकांमध्ये मतदान होते तेथे " End " बटन उघडून (Unmask) ठेवण्यात यावे. साधारणपणे मतदाराकडून दोन्ही पदांसाठी मतदान केल्यावर " End " बटनाचा वापर करण्याची आवश्यकता नाही. इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्र दोन मतांसाठी सेट केले असेल, अपवादात्मक परिस्थितीमध्ये जर एखाद्या मतदाराने दोन

पदांपैकी एका पदाकरिता किंवा कोणत्याही पदासाठी मतदान केले नाही व मतदार मतदान कक्षामधून बाहेर निघाला तर केंद्राध्यक्षांना ही गोष्ट त्यांच्याकडे असलेल्या " Control Unit " वर लाल दिवा न विझल्यामुळे लक्षात येईल व अशावेळी मतदाराने एकच मत नोंदले तर मतदान यंत्र पुढील मतदारासाठी तयार होणार नाही. अशा परिस्थितीत केंद्राध्यक्षांनी संबंधित मतदाराला त्याचे मतदान पूर्ण न झाल्याबाबतची कल्पना देणे आवश्यक राहील व मतदाराने मतदान पूर्ण करण्याबाबत विनंती करावी. जर मतदाराने पुन्हा मतदान कक्षात जाऊन दोन्ही पदांकरिता मतदान नोंदविले तर या बटनाचा वापर करण्याची आवश्यकता भासणार नाही. पण जर मतदाराने दोन्ही पदांपैकी एका पदासाठी किंवा दोन्ही पदांकरिता कोणालाही मतदान करावयाचे नसेल तेव्हा त्या मतदाराने " End " बटन दाबण्याबाबत विनंती करण्यात यावी. जेणेकरून त्याची मतदानाची प्रक्रिया पूर्ण होईल व केंद्राध्यक्षांकडे असलेल्या " Control Unit " वरील लाल दिवा विझून जाईल व इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्र पुढील मतदानासाठी तयार करता येईल. अपवादात्मक प्रकरणापैकी कधी एखादा मतदार " End " बटन दाबण्यासाठी नकार देईल तेव्हा मतदान केंद्राध्यक्षांनी केंद्रात उपस्थित असलेल्या सर्व मतदान प्रतिनिधींना बरोबर घेऊन त्यांच्या साक्षीने " End " बटन दाबावे व याबाबतची योग्य ती नोंद मतदान केंद्राध्यक्षांच्या डायरीमध्ये घ्यावी.

(२) पोट-निवडणुकांच्यावेळी जर एकच मत द्यावयाचे असेल तर " End " बटनाला झाकून (Masked) ठेवावे. जिल्हा परिषद व पंचायत समिती सार्वत्रिक व पोट-निवडणुकांमध्येसुद्धा एकच मत द्यावयाचे असते त्यावेळीदेखील " End " बटनाला झाकून ठेवावे.

१६. **मतदारांनी मतदान केंद्रात मतदानाबाबत तसेच मतदान पद्धतीबाबत गुप्तता बाळगणे.**—(१) प्रत्येक मतदाराने त्यास उपरोक्त परिच्छेद १४ मध्ये विहित केल्याप्रमाणे मतदान करण्यास अनुमती दिल्यानंतर मतदानाबाबत मतदान केंद्रात गुप्तता बाळगणे आवश्यक असून, आणि त्या दृष्टीने मतदान करताना खाली नमूद केल्याप्रमाणे कार्यपद्धती अनुसरणे आवश्यक आहे.

(२) मतदान करण्यास अनुमती दिल्यानंतर मतदार तात्काळ ज्याच्या अखत्यारित कंट्रोल युनिट आहे अशा मतदान अधिकाऱ्याकडे अथवा मतदान केंद्राध्यक्षाकडे जाईल व संबंधित मतदान अधिकारी अथवा मतदान केंद्राध्यक्ष कंट्रोल युनिटचे योग्य ते बटन दाबून मतदारास मतदान करता यावे यासाठी बॅलटिंग युनिट सुरु (Activate) करील.

(३) त्यानंतर तात्काळ मतदार,—

(अ) मतदान कक्षाकडे जाईल ;

(ब) बॅलटिंग युनिटवर उमेदवारांची नावे व चिन्हे ज्या ठिकाणी दर्शविली आहेत, तेथे त्याला हव्या असलेल्या उमेदवारासमोरील बटन दाबून आपले मत नोंदविल ; आणि

(क) मतदान कक्षाच्या बाहेर येईल आणि मतदान केंद्राबाहेर पडेल.

(४) कोणताही मतदार मत नोंदविण्यासाठी अनावश्यक उशीर लावणार नाही.

(५) एखादा मतदार मतदान कक्षात असल्यास अन्य कोणत्याही मतदारास मतदान कक्षात जाण्याची अनुमती देण्यात येणार नाही.

(६) वरील नमूद परिच्छेद १४ आणि १९ मधील तरतुदीनुसार एखाद्या मतदारास मतदान करण्याची अनुमती देण्यात आल्यानंतर वरील उप परिच्छेद (३) मध्ये विहित केलेली कार्यपद्धती अनुसरण्यास एखाद्या मतदाराने मतदान केंद्राध्यक्षाने ताकीद दिल्यानंतरही सूचनांचे पालन करण्यास नकार दिल्यास मतदान केंद्राध्यक्ष अथवा मतदान अधिकारी मतदान केंद्राध्यक्षांच्या आदेशानुसार अशा मतदारास मतदान करू देणार नाही.

(७) वरील उप परिच्छेद (६) मध्ये नमूद केल्यानुसार एखाद्या मतदारास मतदान करण्याची अनुमती नाकारण्यात आल्यास " मतदान प्रक्रियेचा भंग " असा अभिप्राय नमुना व्हीएम-१ या मतदारांच्या नोंदवहीत मतदान केंद्राध्यक्षाच्या स्वाक्षरीसह नमूद करण्यात यावा.

१७. **अंध अथवा अपंग मतदारांनी मत नोंदविणे.**—(१) एखादा मतदार त्याच्या अंधत्वामुळे अथवा अन्य शारीरिक अपंगत्वामुळे त्याला सहाय्य मिळाल्याशिवाय बॅलटिंग युनिटवरील चिन्हे ओळखून योग्य ते बटण दाबून मत नोंदविण्यास असमर्थ आहे, अशी मतदान केंद्राध्यक्षांची खात्री झाल्यास मतदारास २१ वर्षांपेक्षा कमी वय नसलेला सहायक त्याच्यासोबत मतदान कक्षात घेऊन जाण्यास व त्याच्या इच्छेनुसार मतदान करण्यास अनुमती देईल :

परंतु, मतदानाच्या दिवशी कोणतीही व्यक्ती अंध अथवा अपंग मदारास मदत करण्यासाठी एकापेक्षा जास्त मतदाराची सहायक म्हणून काम करण्यास अनुमती देण्यात येणार नाही :

परंतु, आणखी असे की, कोणत्याही व्यक्तीस या नियमाखाली वरीलप्रमाणे सहायक म्हणून काम करण्याची अनुमती देण्यापूर्वी संबंधित व्यक्ती असे जाहीर करील की, ती व्यक्ती मतदाराच्या वतीने नोंदविलेले मत गुप्त ठेवील, तसेच त्याने एकाच दिवशी एकापेक्षा जास्त मतदाराचा सहायक म्हणून काम केलेले नाही.

(२) मतदान केंद्राध्यक्ष अशा सर्व बाबींच्या नोंदी व्हीएम-५ या नमुन्यात ठेवील.

१८. **मतदान करण्याची इच्छा नसलेला मतदार.**—एखाद्या मतदाराने त्याचा मतदार यादीतील क्रमांक नमुना व्हीएम-१ मधील मतदार नोंदवहीत नोंदविल्यानंतर तसेच या आदेशाच्या परिच्छेद १४(१) मधील तरतुदीनुसार त्यामध्ये स्वाक्षरी केल्यानंतर अथवा अंगठ्याचा ठसा उमटवल्यानंतर मतदान करावयाचे नाही असे ठरविल्यास त्याच्या नावासमोर नमुना व्हीएम-१ मधील मतदार नोंदवहीत तसा अभिप्राय मतदान केंद्राध्यक्ष लिहील आणि अशा अभिप्रायासमोर संबंधित मतदाराची स्वाक्षरी घेईल अथवा त्याच्या अंगठ्याचा ठसा उमटवील.

१९. **प्रदत्त मते.**—(१) एखादा मतदार मतदान करण्यास आल्यानंतर त्याच्या वतीने अन्य एखाद्या व्यक्तीने मतदान केले आहे असे आढळून आल्यास अशा मतदारास त्याची ओळख पटविण्यासंदर्भातील प्रश्नांची उत्तरे त्याने समाधानकारकरित्या मतदान केंद्राध्यक्षास दिल्यास त्यास बॅटलिंग युनिटवर मतदान करण्यास अनुमती देण्याऐवजी, त्यास राज्य निवडणूक आयोगाने निश्चित केलेल्या नमुन्यानुसार व भाषेतील अथवा भाषांतील तपशील समाविष्ट असलेली प्रदत्त मतपत्रिका देण्यात येईल.

(२) प्रत्येक मतदार त्यास प्रदत्त मतपत्रिका देण्यापूर्वी नमुना व्हीएम-२ मध्ये स्वतःचे नाव लिहिल.

(३) प्रदत्त मतपत्रिका मिळाल्यानंतर असा मतदार त्वरित,—

(अ) मतदान कक्षाकडे जाईल;

(ब) त्याला देण्यात आलेल्या मतपत्रिकेवर त्याला देण्यात आलेल्या उपकरणाच्या सहाय्याने त्याला ज्या उमेदवारास मतदान करावयाचे आहे त्याच्या नावासमोर " x " अशी खूण करील;

(क) स्वतःचे मत उघड होणार नाही, अशा रीतीने मतपत्रिकेची घडी करील ;

(ड) मतदान केंद्राध्यक्षास आवश्यक वाटल्यास मतपत्रिकेवरील विभेदक चिन्हाची खूण दाखविल ;

(ई) मतदान केंद्राध्यक्षास मतपत्रिका देईल व ती मतपत्रिका त्यासाठी ठेवलेल्या विशिष्ट पाकिटात ठेवण्यात येईल ; आणि

(फ) मतदान केंद्राबाहेर पडेल.

(४) एखादा मतदार अंधत्व अथवा अन्य शारीरिक अपंगत्वामुळे मतदान करण्यास सहाय्य मिळाल्याशिवाय मत नोंदविण्यास असमर्थ असल्यास मतदान केंद्राध्यक्ष त्याला वरील पद्धती अनुसरून परिच्छेद १७ मध्ये विहित केलेल्या कार्यपद्धतीनुसार त्याच्या इच्छेनुसार सहाय्यक देऊन मतदान करण्याची अनुमती देईल.

२०. **मतदान सुरू असताना मतदान कक्षात मतदान केंद्राध्यक्षाने प्रवेश करण्याबाबत.**—(१) मतदान केंद्राध्यक्ष त्याला जेव्हा जेव्हा आवश्यकता वाटेल अशा वेळी, मतदान सुरू असताना मतदान कक्षात प्रवेश करील आणि बॅलटिंग युनिट अथवा युनिट्स सुरक्षित असून, त्याला कोणत्याही प्रकारे बिघडविण्यात आलेले नाही याची खात्री करील.

(२) एखादा मतदार मतदान कक्षात प्रवेश केल्यानंतर तो बॅलटिंग युनिट अथवा युनिट्स बिघडविण्याचा प्रयत्न करीत आहे अथवा मतदान कक्षात आवश्यकतेपेक्षा जास्त वेळ थांबलेला आहे, असे मतदान केंद्राध्यक्षास आढळून आल्यास तो मतदान कक्षात प्रवेश करील आणि मतदान प्रक्रिया सुरळीतपणे व विहित पद्धतीनुसार सुरु राहण्याच्या दृष्टीने योग्य ती पावले उचलील.

(३) मतदान केंद्राध्यक्ष ज्या ज्या वेळी मतदान कक्षात या नियमाखाली प्रवेश करील तेव्हा तो आपल्या सोबत मतदान प्रतिनिधींना त्यांची इच्छा असल्यास सोबत येण्याची अनुमती देईल.

२१. **मतदान बंद करणे.**—(१) राज्य निवडणूक आयोगाने विहित केलेल्या वेळेस मतदान बंद करण्याची दक्षता मतदान केंद्राध्यक्ष घेईल आणि त्यानंतर कोणत्याही मतदारास मतदान केंद्रात प्रवेश करण्याची अनुमती देणार नाही.

परंतु, मतदान बंद होण्याच्या वेळेस जितके मतदार मतदान केंद्रात असतील त्या सर्वांना आपले मत नोंदविण्याची अनुमती देण्यात येईल.

(२) मतदान बंद होण्याच्यावेळी एखादा मतदार मतदान केंद्रात होता किंवा कसे, या विषयी कोणताही प्रश्न निर्माण झाल्यास त्याबाबतचा निर्णय मतदान केंद्राध्यक्ष घेईल व त्याचा निर्णय अंतिम असेल.

२२. **नोंदविलेल्या मतांचा हिशेब.**—(१) मतदान केंद्राध्यक्ष नमुना व्हीएम-३ मध्ये मतदान बंद झाल्यानंतर नोंदविल्या गेलेल्या मतांचा हिशेब तयार करील आणि " नोंदविलेल्या मतांचा हिशेब " असे लिहिलेल्या वेगळ्या पाकिटात तो ठेवील.

(२) मतदान केंद्राध्यक्ष प्रत्येक मतदान प्रतिनिधीस व्हीएम-३ या नमुन्यातील मतदान बंद झाल्यानंतर नोंदविल्या गेलेल्या मतांच्या हिशेबाच्या नमुन्याची स्वतः साक्षांकित केलेली सत्यप्रत देईल आणि ती दिल्याची पोहोच संबंधित मतदान प्रतिनिधींकडून घेईल.

२३. **मतदान बंद झाल्यानंतर मतदान यंत्र मोहोरबंद (Seal) करणे.**—(१) मतदान बंद झाल्यानंतर शक्य तितक्या लवकर मतदान केंद्राध्यक्ष कंट्रोल युनिट बंद करील व ते बॅलटिंग युनिट अथवा युनिट्सपासून वेगळे करील, जेणेकरून बॅलटिंग युनिट अथवा युनिट्समध्ये आणखी कोणतीही मते नोंदविली जाणार नाहीत.

(२) राज्य निवडणूक आयोगाने दिलेल्या सूचनांनुसार कंट्रोल युनिट आणि बॅलटिंग युनिट अथवा युनिट्स त्यानंतर मोहोरबंद केली जातील आणि सुरक्षित ठेवली जातील, तसेच ती मोहोरबंद करण्यासाठी अशा प्रकारे सील चिकटविण्यात येतील, जेणेकरून सील तोडल्याशिवाय कोणतेही युनिट उघडता येणार नाही.

(३) मतदान केंद्रात उपस्थित असलेले जे मतदान प्रतिनिधी अशा सीलवर सही करण्यास इच्छुक असतील त्यांना सीलवर सही करण्याची अनुमती देण्यात येईल.

२४. **इतर पाकिटे मोहोरबंद करणे.**—(१) मतदान केंद्राध्यक्ष वेगवेगळ्या प्रकाराच्या पाकिटात खालील बाबी ठेवील :—

(अ) चिन्हांकित मतदार यादी;

(ब) नमुना व्हीएम-१ या नमुन्यातील मतदार नोंदवही ;

(क) नमुना व्हीएम-२ मधील प्रदत्त मते व त्यांची यादी ठेवण्यात आलेले पाकीट ;

(ड) विहित नमुन्यात आव्हानित मतांची यादी; आणि

(ई) राज्य निवडणूक आयोगाने सूचना दिल्यानुसार सीलबंद करावयाचे अन्य कोणतेही कागदपत्र ठेवलेले पाकीट.

(२) मतदान केंद्राध्यक्ष शिक्का (सील) वापरून वरील सर्व पाकिटे मोहोरबंद करण्यात येतील आणि त्यावर उमेदवार अथवा त्यांचे निवडणूक प्रतिनिधी अथवा मतदान प्रतिनिधी यांपैकी जे उपस्थित असतील व त्यावर स्वाक्षरी करू इच्छित असतील त्यांना स्वाक्षरी करण्याची अनुमती देण्यात येईल.

२५. **निवडणूक निर्णय अधिकारी यांच्याकडे मतदान यंत्रे पाठविणे.**—(१) मतदान केंद्राध्यक्ष त्यानंतर निवडणूक निर्णय अधिकारी यांचेकडे त्यांनी सूचना दिलेल्या स्थळी खालील बाबी पाठवील किंवा पाठविण्याची व्यवस्था करील :—

(अ) मतदान यंत्र ;

(ब) नमुना व्हीएम-३ मधील नोंदविलेल्या मतांचा हिशेब ;

(क) या आदेशाच्या परिच्छेद २३ मध्ये नमुद केलेली मोहोरबंद पाकिटे ; आणि

(ड) मतदान केंद्रावर वापरण्यात आलेली सर्व कागदपत्रे.

(२) निवडणूक निर्णय अधिकारी मतमोजणीस सुरुवात होईपर्यंतच्या कालावधीत मतदान यंत्रे, पाकिटे व अन्य कागदपत्रे सुरक्षित ठेवण्याच्या दृष्टीने त्यांच्या वाहतुकीची योग्य ती व्यवस्था करील.

२६. **मतदान स्थगित करण्याची कार्यपद्धती.**—(१) जिल्हा परिषदा निवडणूक नियम, १९६२ च्या नियम ५३ मधील व पंचायत समित्या निवडणूक नियम, १९६२ च्या नियम ४९ मधील तरतुदींच्या अनुषंगाने एखाद्या मतदान केंद्रावरील मतदान स्थगित करावे लागल्यास वरील परिच्छेद २२ ते २५ मधील तरतुदी, शक्य असेल तोवर, वरील तरतुदीनुसार मतदान बंद झाले असे समजून लागू होतील.

(२) उपरोक्त तरतुदींमध्ये शिफारस केल्यानुसार मतदान सुरू झाल्यानंतर ज्या मतदाराने मतदान स्थगित होण्यापूर्वी मतदान केले आहे त्यांना उपरोक्त नियमांच्या तरतुदीनुसार पुन्हा मतदान करता येणार नाही.

(३) जेव्हा वरीलप्रमाणे स्थगित केलेले मतदान पुन्हा सुरू होईल त्यावेळी निवडणूक निर्णय अधिकारी प्रत्येक मतदान केंद्रावरील मतदान केंद्राध्यक्षास चिन्हांकित मतदार यादी, नमुना व्हीएम-१ या नमुन्यातील मतदार नोंदवही इत्यादी सीलबंद केलेली कागदपत्रे व नवीन मतदान यंत्र पुरवील.

(४) मतदान केंद्राध्यक्ष उपरोक्त नमूद सीलबंद पाकिटे मतदान प्रतिनिधींच्या उपस्थितीत उघडील आणि चिन्हांकित मतदार यादीचा स्थगित केलेले मतदान पुन्हा सुरू करताना मतदारांच्या नावावर खुणा करण्यासाठी वापर करील.

(५) या आदेशाचे परिच्छेद ४ ते २५ मधील तरतुदी स्थगित केलेले मतदान पुन्हा घेण्यासाठी स्थगितीपूर्वी जशा लागू होत्या तशा लागू होतील.

२७. **मतदान यंत्राची तपासणी व निरीक्षण.**—(१) ज्या मतदान केंद्रावर एकापेक्षा जास्त मतदान यंत्रे वापरण्यात आलेली आहेत अशा मतदान केंद्रावरील कंट्रोल युनिट्सची निवडणूक निर्णय अधिकारी तपासणी व निरीक्षण करील आणि अशा यंत्रावरील मतमोजणी एकत्रितरित्या करण्यात येईल.

(२) वरील उप परिच्छेद (१) मधील तरतुदीनुसार एखाद्या कंट्रोल युनिटवरील नोंदविण्यात आलेल्या मतांची मतमोजणी करण्यापूर्वी उमेदवार त्यांचे निवडणूक प्रतिनिधी अथवा मतमोजणी प्रतिनिधी यांना मतमोजणी टेबलवर मतदान यंत्राचे पेपर सील तसेच अन्य महत्त्वपूर्ण सील यांची तपासणी करून ती समाधानकारकरित्या सुरक्षित आहेत, याबाबत त्यांची खात्री करून घेता येईल.

(३) निवडणूक निर्णय अधिकारी कोणतेही मतदान यंत्र बिघडविण्यात आलेले नाही, याची खात्री करून घेईल.

(४) एखादे मतदान यंत्र बिघडविण्यात आले आहे अशी निवडणूक निर्णय अधिकारी यांची खात्री झाल्यास तो अशा बिघडविण्यात आलेल्या मतदान यंत्राच्या मतांची मतमोजणी करणार नाही, आणि जिल्हा परिषदा निवडणूक नियम, १९६२ च्या नियम ५५ मधील व पंचायत समित्या निवडणूक नियम, १९६२ च्या नियम ५१ मधील तरतुदीनुसार नव्याने घेण्याची कार्यपद्धती अनुसरील.

२८. **मतमोजणी.**—(१) कोणतेही मतदान यंत्र बिघडविण्यात आलेले नाही, याची खात्री झाल्यानंतर निवडणूक निर्णय अधिकारी संबंधित मतदान यंत्राच्या कंट्रोल युनिटवरील " रिझल्ट-१ " हे योग्य ते बटण दाबून त्या यंत्रावर किती मते नोंदविण्यात आलेली आहेत, यांची संख्या पाहील आणि त्या मतदान यंत्रावर प्रत्येक उमेदवाराच्या संदर्भात नोंदविण्यात आलेली मते त्यासाठी योजना करण्यात आलेल्या मतदान यंत्राच्या डिस्प्ले पॅनेलवर दाखवील.

(२) प्रत्येक उमेदवारास मिळालेली मते वरीलप्रमाणे मतदान यंत्राच्या कंट्रोल युनिटवरील डिस्प्ले पॅनेलवर दाखविण्यात आल्यानंतर,—

(अ) व्हीएम-४ या नमुन्यात प्रत्येक उमेदवाराच्या संदर्भात नोंदविण्यात आलेली मते वेगळ्याने नमूद करण्यात येतील ;

(ब) व्हीएम-४ या नमुन्यातील प्रपत्र पूर्णपणे लिहून झाल्यानंतर आणि त्यावर मतमोजणी पर्यवेक्षक आणि उमेदवार अथवा त्यांचे निवडणूक प्रतिनिधी अथवा मतदान प्रतिनिधी यांच्या त्यावर स्वाक्षऱ्या घेण्यात येतील ; आणि

(क) व्हीएम-४ या नमुन्यात सर्व संबंधित बाबी भरून झाल्यानंतर रिझल्ट्स शीटमधील निर्णय जाहीर करण्यात येईल.

२९. **काढता येणारी मेमरी सीलबंद करणे.**—(१) मतदान यंत्राच्या कंट्रोल युनिटमध्ये नोंदविलेली उमेदवारनिहाय मते किती आहेत, याची खात्री करून ती व्हीएम-४ या विहित नमुन्यात नमूद करण्यात आल्यानंतर निवडणूक निर्णय अधिकारी कंट्रोल युनिटमधील काढता येणारी मेमरी (Detachable Memory) सीलबंद करील व त्यावर स्वाक्षरी करून स्वतःचा शिक्का उमटवील. तसेच उपस्थित उमेदवार अथवा त्यांचे निवडणूक प्रतिनिधी ज्यांना त्यावर सही करावयाची इच्छा असेल अथवा अंगठ्याचा ठसा उमटविण्याची इच्छा असेल त्यांना तशी परवानगी देईल. परंतु, काढता येणाऱ्या मेमरीमधील मते पुसली जाणार नाहीत याची दक्षता घेईल.

(२) निवडणूक निर्णय अधिकारी वरीलप्रमाणे सीलबंद केलेल्या काढता येणाऱ्या मेमरीला त्यासाठी विशेषतः तयार केलेल्या खोक्यामध्ये ठेवील. तसेच खोक्यावर खालील तपशील नमूद करण्यात येईल :—

(क) जिल्हा परिषद व पंचायत समितीचे नाव व मतदार संघ (गट/गण क्रमांक)

(ख) मतदान केंद्र क्रमांक अथवा नाव जेथे ती काढता येणारी मेमरी उपयोगात आणली गेली आहे ;

(ग) काढता येणाऱ्या मेमरीचा अनुक्रमांक ;

(घ) मतदानाची तारीख ; आणि

(ड) मतमोजणीची तारीख.

३०. **इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्रातील काढता येणारी मेमरी व निवडणुकीशी संबंधित कागदपत्रे यांचा ताबा.**—(१) निवडणुकीमध्ये वापरण्यात आलेली इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्रातील काढता येणारी मेमरी संबंधित जिल्हाधिकारी अथवा त्यांनी प्राधिकृत केलेल्या अधिकाऱ्याच्या ताब्यात राहतील.

(२) जिल्हाधिकारी अथवा त्यांनी प्राधिकृत केलेले अधिकारी हे त्यांच्या ताब्यात खालील बाबी सुरक्षितपणे ठेवतील :—

(अ) चिन्हांकित मतदार यादी असलेले पाकीट.

(ब) नमुना व्हीएम-१ मध्ये ठेवलेली मतदार नोंदवही असलेले पाकीट.

(क) नमुना व्हीएम-४ या नमुन्यात प्रत्येक मतदारासमोर नोंदविण्यात आलेल्या मतांचा हिशेब ठेवलेले पाकीट.

(ड) निवडणूक संदर्भातील अन्य कागदपत्र.

३१. **इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्रातील काढता येणारी मेमरी व निवडणुकीसंबंधी अन्य कागदपत्रे सादर करणे अथवा त्यांचे निरीक्षण.**—
(१) जिल्हाधिकारी अथवा त्यांनी प्राधिकृत केलेल्या अधिकाऱ्याच्या ताब्यात असलेल्या खालील बाबी :—

(अ) चिन्हांकित मतदार यादी ठेवलेले पाकीट.

(ब) नमुना व्हीएम-१ या नमुन्यात ठेवलेल्या मतदार नोंदवही असलेले पाकीट.

या बाबी सक्षम न्यायालयाच्या आदेशाशिवाय अन्य कोणत्याही व्यक्तीस उघडता येणार नाहीत अथवा त्यांचे निरीक्षण करता येणार नाही अथवा कोणासमोर सादर करता येणार नाहीत.

(२) उपरोक्त परिच्छेद २९ मधील तरतुदीनुसार सीलबंद केलेल्या इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्राच्या काढता येणाऱ्या मेमरी जिल्हाधिकारी अथवा त्यांनी प्राधिकृत केलेल्या अधिकाऱ्याच्या ताब्यात राहील व ती शासकीय कोषागार किंवा उप कोषागारामध्ये ठेवण्यात येईल व सक्षम न्यायालयाच्या आदेशाशिवाय अन्य कोणत्याही व्यक्तीस उघडता येणार नाही, त्याचे निरीक्षण करता येणार नाही अथवा कोणासमोर सादर करता येणार नाही.

(३) राज्य निवडणूक आयोग आदेश देईपर्यंत जिल्हाधिकारी अथवा त्यांनी प्राधिकृत केलेला अधिकारी यांच्या ताब्यात असलेली इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्राची काढता येणारी मेमरी जशीच्या तशी ठेवली जातील व ती अन्य कोणत्याही निवडणुकीसाठी राज्य निवडणूक आयोगाच्या अनुमतीशिवाय वापरता येणार नाहीत. जरी सील केलेली मेमरी ज्या प्रभागाशी संबंधित असेल त्या प्रभागामध्ये कोणतीही निवडणूक याचिका दाखल न झाल्यास ही मेमरी तीन महिन्यांच्या अवधीनंतर राज्य निवडणूक आयोग निदेश देईल अशा ठिकाणी परत केल्यानंतर या मेमरीमधील माहिती नष्ट करण्यात येईल.

(४) ज्या मतदार संघाच्या (प्रभागाच्या/जागेच्याबाबत) कोणतीही निवडणूक याचिका अथवा अन्य कोणत्याही न्यायालयात रिट याचिका प्रलंबित नसल्यास अन्य निवडणूक कागदपत्र ठेवलेली पाकीटे संबंधित नियमांतील तरतुदीनुसार नष्ट करता येतील.

३२. **या आदेशानुसार विहित करण्यात आलेले सर्व नमुने खालील अनुसूचीमध्ये दिल्याप्रमाणे राहतील :—**

अनुसूची

नमुना व्हीएम-१

(पहा परिच्छेद १४)

मतदार नोंदवही

.... जिल्हा परिषद/पंचायत समिती निवडणूक/पोट निवडणूक (जिल्हा ....)

गट/गण क्रमांक .... मतदान केंद्राचा क्रमांक व नाव ....

अनुक्रमांक (१)	मतदाराचा मतदार यादीतील अनुक्रमांक (२)	मतदाराची स्वाक्षरी अथवा अंगठ्याचा ठसा (३)	अभिप्राय (४)
१			
२			
३			
४			
इत्यादी			

दिनांक : मतदान केंद्राध्यक्षाची सही

नमुना व्हीएम-२

(पहा परिच्छेद १९)

प्रदत्त मतांची यादी

.... जिल्हा परिषद/पंचायत समिती निवडणूक/पोट निवडणूक (जिल्हा ....)

गट/गण क्रमांक .... मतदान केंद्राचा क्रमांक व नाव ....

अनुक्रमांक	मतदाराचे नाव	मतदाराचा मतदार यादीतील अनुक्रमांक	मतदान नोंदवहीत (नमुना व्हीएम-१) मधील संबंधित मतदाराच्या जागी ज्याने मतदान केले आहे तो अनुक्रमांक	मतदाराची स्वाक्षरी अथवा अंगठ्याचा ठसा
(१)	(२)	(३)	(४)	(५)
१				
२				
३				
४				
५				
६				
७				
८				
९				
१०				

मतदान केंद्राध्यक्षाची सही

दिनांक :

नमुना व्हीएम-३

(पहा परिच्छेद २२)

भाग एक-नोंदविलेल्या मतांचा हिशेब

.... जिल्हा परिषद/पंचायत समिती निवडणूक/पोट निवडणूक (जिल्हा ....)

गट/गण क्रमांक .... मतदान केंद्राचा क्रमांक व नाव ....

मतदान केंद्राचा क्रमांक व नाव ....

कंट्रोल युनिटचा क्रमांक ....

मतदान केंद्रावर वापरलेल्या बॅलटिंग युनिटची संख्या ....

१. मतदान केंद्रावर नेमून दिलेल्या मतदारांची संख्या.

२. मतदार नोंदवहीत (नमुना व्हीएम-१) नोंद झालेल्या एकूण मतदारांची संख्या.

३. परिच्छेद १८ नुसार ज्या मतदारांनी मतदान न करण्याचे ठरविले त्यांची संख्या.

४. परिच्छेद १६ नुसार मतदानास अनुमती न दिलेल्या मतदारांची संख्या.

५. मतदान यंत्रामध्ये नोंदविल्या गेलेल्या एकूण मतदारांची संख्या.

६. वरील अनुक्रमांक ५ मध्ये दाखविलेल्या एकूण मतांची संख्या (अनुक्रमांक-२ वजा अनुक्रमांक-३ वजा अनुक्रमांक-४) ही आकडेवारी जुळते किंवा कसे अथवा काही फरक पडतो किंवा कसे.

७. परिच्छेद १९ नुसार प्रदत्त मतपत्रिका दिलेल्या मतदारांची संख्या.

८. प्रदत्त मतपत्रिकांची संख्या.

	अनुक्रमांक	
	पासून	पर्यंत
(अ) उपयोगासाठी मिळालेल्या	....	....
(ब) मतदारांना दिलेल्या	....	....
(क) उपयोगात न आणलेल्या व परत केलेल्या	....	....

९. कागदी मोहोरांचा (पेपर सील) हिशेब--

अनुक्रमांक

पासून पर्यंत

मतदान प्रतिनिधींच्या स्वाक्षऱ्या

(१) ....

१. पुरविल्या गेलेल्या कागदी मोहोरांचे अनुक्रमांक पासून .... पर्यंत ....

(२) ....

(३) ....

२. एकूण पुरविलेल्या कागदी मोहोरांची संख्या

(४) ....

३. उपयोगात आणलेल्या कागदी मोहोरांची संख्या

(५) ....

४. न वापरलेल्या कागदी मोहोरांचा क्रमांक जे निर्वाचन अधिकाऱ्यास परत केले. (क्रमांक २ वजा ३)

५. खराब झालेल्या कागदी मोहोरांची संख्या, असल्यास

दिनांक ....

ठिकाण ....

मतदान केंद्राध्यक्षाची सही

मतदान केंद्र क्रमांक ....

नमुना व्हीएम-४

(पहा परिच्छेद २९)

भाग दोन-मतमोजणीचा निकाल

.... जिल्हा परिषद/पंचायत समिती निवडणूक/पोट निवडणूक (जिल्हा ....)

गट/गण क्रमांक .... मतदान केंद्राचा क्रमांक व नाव ....

मतदान केंद्राचा क्रमांक व नाव ....
कंट्रोल युनिटचा क्रमांक ....
काढता येणाऱ्या मेमरीचा क्रमांक ....
मतदान केंद्रावर वापरलेल्या बॅलटिंग युनिटची संख्या ....

अनुक्रमांक (१)	उमेदवाराचे नाव (२)	नोंदविलेल्या मतांची संख्या (३)
१		
२		
३		
४		
५		
६		
एकूण		

वर नमूद केलेल्या एकूण मतांची संख्या भाग-१ मधील अनुक्रमांक-५ येथे नमूद केलेल्या एकूण मतांच्या संख्येशी जुळते किंवा कसे अथवा काही फरक येतो किंवा कसे,

ठिकाण ....
दिनांक ....

मतमोजणी पर्यवेक्षकाची सही ....
उमेदवाराचे/मतदान प्रतिनिधीचे ....
मतमोजणी प्रतिनिधीचे नाव ....
व पूर्ण सही ....

१
२
३
४
५
६

निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्याची सही

ठिकाण ....
दिनांक ....

६५

नमुना स्रीएम-५

(पहा परिच्छेद १७)

अंध व अपंग मतदारांची यादी

.... जिल्हा परिषद/पंचायत समिती निवडणूक/पोट निवडणूक (जिल्हा ....)

गट/गण क्रमांक .... मतदान केंद्राचा क्रमांक व नाव ....

मतदाराचा अनुक्रमांक व मतदान केंद्र क्रमांक	मतदाराचे पूर्ण नाव	साथीदाराचे पूर्ण नाव	साथीदाराचा पत्ता	साथीदाराची स्वाक्षरी
(१)	(२)	(३)	(४)	(५)

मतदान केंद्राध्यक्षाची सही

दिनांक ....

नन्द लाल,
राज्य निवडणूक आयुक्त,
महाराष्ट्र.

इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्र, काढता येणारी मेमरी, पॉवर पॅक (बॅटरी) इत्यादी साहित्याची जडवस्तु संग्रह नोंदवही ठेवणेबाबत

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र
क्रमांक-रानिआ/मनपा-२००७/प्र.क्र. ८ /का-५,
नवीन प्रशासकीय भवन, मंत्रालयासमोर,
मादाम कामा रोड, मुंबई:- ४०० ०३२.
दिनांक- ५ जुले, २००७.

आ दे श

राज्य निवडणूक आयोगाच्या कार्यालयात झालेल्या लेखा परिक्षणामध्ये लेखा परिक्षकांनी जिल्हा पातळीवर इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्र, काढता येणारी मेमरी, पॉवर पॅक (बॅटरी) इत्यादी साहित्याची जडवस्तु संग्रह नोंदवही ठेवणेबाबत सूचना दिल्या आहेत. त्यास अनुसरुन राज्य निवडणूक आयोग असे आदेश देत आहे की, राज्य निवडणूक आयोगाने खरेदी केलेल्या व आपल्या ताब्यात असलेल्या उपरोक्त साहित्याची नोंद एका स्वतंत्र जडवस्तु संग्रह नोंदवहीमध्ये ठेवावी. दरवर्षी दिनांक- ३१ मार्च रोजी आपल्या ताब्यात असलेल्या उपरोक्त साहित्याचा हिशोब व सदर साहित्य सुस्थितीत ठेवले असल्याचे प्रमाणपत्र राज्य निवडणूक आयोगाच्या कार्यालयात कृपया पाठवावे.

राज्य निवडणूक आयुक्तांच्या आदेशानुसार,

र. भि. नातु
(रचना नातु)
उप सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

प्रति,
१) सर्व महानगरपालिका आयुक्त,
२) सर्व जिल्हाधिकारी
३) सर्व नगर परिषदा/नगर पंचायतींचे मुख्याधिकारी
४) राज्य निवडणूक आयोगातील सर्व अधिकारी
५) निवड नस्ती (कार्या-५)

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र
क्रमांक-रानिआ/मनपा२००७/प्र.क्र. ६/का-५,
नवीन प्रशासकीय भवन, मंत्रालयासमोर,
मादाम कामा रोड, मुंबई:- ४०० ०३२.
दिनांक- ८ ऑक्टोबर, २००७.

आ दे श

राज्य निवडणूक आयोगाने मे. इलेक्ट्रॉनिक कार्पोरेशन ऑफ इंडिया लि., हैद्राबाद या केंद्र शासनाच्या व्यवसायाकडे विकसित करुन घेतलेल्या इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्राचा वापर राज्यातील विविध स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांमध्ये करण्यात येतो. नगर परिषदा व नगर पंचायतींसबंधी या इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्राच्या वापरासंबंधीचे आदेश दिनांक- १३ एप्रिल, २००४ रोजी निर्गमित करण्यात आलेले आहेत. महानगरपालिकांमध्ये या यंत्राच्या वापरासंबंधीचे आदेश दिनांक- ७ जानेवारी, २००५ रोजी निर्गमित करण्यात आलेले आहेत. जिल्हा परिषदा व पंचायत समित्यांमध्ये या मतदान यंत्राद्वारे मतदान करण्याचे आदेश दिनांक- ३ मे, २००५ रोजी निर्गमित करण्यात आले आहेत व ग्रामपंचायत निवडणुकांमध्ये या मतदान यंत्राद्वारे मतदान करण्यासंबंधीचे आदेश दिनांक- २८ मार्च, २००७ रोजी निर्गमित करण्यात आले आहेत. या सर्व आदेशांमध्ये निवडणुकीचा निकाल लागल्यानंतर इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्राची काढता येणारी मेमरी सील करुन त्या शासकीय कोषागारात ठेवण्याबाबत नमूद करण्यात आले आहे. शासकीय कोषागारात किंवा उपकोषागारात मेमरी ठेवण्यामागे उद्देश एवढाच आहे की, त्या मेमरी पूर्णत: सुरक्षित राहाव्यात. अन्य ठिकाणी त्या ठेवल्यास त्यांच्या सुरक्षिततेची पूर्ण हमी देता येणार नाही. निवडणुकीचा निकाल लागल्यापासून तीन महिन्यांचा कालावधी उलटून गेल्यानंतर जे प्रभाग किंवा मतदार गट/मतदार गण यांच्याबाबत निवडणूक याचिका दाखल झालेल्या नसतील अशा प्रभागांच्या किंवा मतदार गट/मतदार गणाच्या निवडणुकीसंबंधी मेमरी कोषागारातून काढून घेण्यात येतात. जेणेकरुन त्या मेमरी पुन्हा मतदान यंत्रामध्ये घालून मतदान यंत्र अन्य निवडणुकीसाठी वापरता येऊ शकते.

२. राज्य निवडणूक आयोगाने नगर परिषदा/नगर पंचायती, जिल्हा परिषदा/पंचायत समित्या व ग्रामपंचायत निवडणुकांमध्ये इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्राच्या वापरासंबंधीच्या काढलेल्या सर्व आदेशांमध्ये असे नमूद करण्यात आले आहे की, या मेमरी जिल्हाधिकारी अथवा त्यांनी प्राधिकृत केलेल्या अधिकाऱ्यांच्या ताब्यात असतील. महानगरपालिकांच्या निवडणुकीमधील मेमरी महानगरपालिका आयुक्त व त्यांनी प्राधिकृत केलेल्या अधिकाऱ्यांच्या ताब्यात असतील. याचाच अर्थ असा की, जिल्हाधिकारी किंवा महानगरपालिका आयुक्त यांना स्वत: किंवा त्यांनी प्राधिकृत केलेले अधिकारी यांना मेमरी काढण्यासंबंधी पूर्ण अधिकार असतील. परंतु, कोषागार अधिकार किंवा उप कोषागार अधिकारी ज्या अधिकाऱ्यांच्या सहीने मेमरी कोषागारात ठेवण्यात आल्या आहेत त्याच अधिकाऱ्याच्या सहीने पत्र दिल्यास मेमरी काढू देतात. बऱ्याचदा अशा अधिकाऱ्याची बदली झालेली असते, त्यावेळी मेमरी काढून घेणे अडचणीचे ठरते. या कारणास्तव राज्य निवडणूक आयोग पुढीलप्रमाणे आदेश देत आहे :-

D:\CORPORATION\esb-order.doc J-124131(243)

9६८

कोणत्याही स्थानिक स्वराज्य संस्थेची निवडणूक झाल्यानंतर त्या निवडणुकीत वापरण्यात आलेल्या इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्राच्या मेमरी कोषागारात किंवा उपकोषागारात ठेवण्यात येतात. निवडणुकीच्या निकालानंतर तीन महिन्यांचा कालावधी पूर्ण झाल्यानंतर ज्या प्रभाग, मतदार गट/मतदार गणाच्या बाबतीत निवडणूक याचिका प्रलंबित नसतील अशांच्या संबंधित मेमरी काढून घेण्यासाठी पुढील अधिकारी सक्षम असतील :-

१) महानगरपालिकांच्या बाबतीत मेमरी काढण्याच्यावेळी कार्यरत असणारे महानगरपालिका आयुक्त अथवा त्यांनी प्राधिकृत केलेले उपायुक्त,

२) जिल्हा परिषद व पंचायत समित्यांच्या बाबतीत मेमरी काढण्याच्यावेळी कार्यरत असणारे जिल्हाधिकारी अथवा त्यांनी प्राधिकृत केलेले उप जिल्हाधिकारी किंवा तहसिलदार,

३) नगर परिषदा/नगर पंचायती यांच्या बाबतीत मेमरी काढण्याच्यावेळी कार्यरत असणारे मुख्याधिकारी

४) ग्रामपंचायतीबाबत मेमरी काढण्याच्यावेळी कार्यरत असणारे जिल्हाधिकारी अथवा त्यांनी प्राधिकृत केलेले उप जिल्हाधिकारी किंवा तहसिलदार

३. हेच आदेश ज्या निवडणूक याचिकांचे निकाल लागले आहे त्या याचिकांशी संबंधित प्रभाग किंवा मतदार गट/मतदार गण यांच्या मेमरी काढण्याबाबतदेखील लागू राहतील.

(नन्द लाल)
राज्य निवडणूक आयुक्त,
महाराष्ट्र

प्रति,

१) सर्व महानगरपालिका आयुक्त,
२) सर्व विभागीय आयुक्त,
३) सर्व जिल्हाधिकारी
४) संचालक, लेखा व कोषागारे, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई
५) उप संचालक, लेखा व कोषागारे, कोकण, पुणे, नाशिक, अमरावती, औरंगाबाद, नागपूर
६) जिल्हा कोषागार अधिकारी
७) सर्व मुख्याधिकारी
८) उप संचालक, कोषागारे
९) सर्व तहसिलदार
१०) राज्य निवडणूक आयोगातील सर्व अधिकारी

D:\CORPORATION\eab-order.doc

J-1413(2244)

जोडपत्र - ५५ 9-35

RNI No. MAHBIL/2009/31748

सत्यमेव जयते

महाराष्ट्र शासन राजपत्र

असाधारण भाग एक-अ—मध्य उप-विभाग

वर्ष २, अंक १८(२)] शनिवार, जून १९, २०१०/ज्येष्ठ २९, शके १९३२ [पृष्ठे १, किंमत : रुपये २०.००

असाधारण क्रमांक ७७

प्राधिकृत प्रकाशन

महाराष्ट्र जिल्हा परिषदा व पंचायत समित्या, ग्रामपंचायती, नगरपरिषदा, प्राथमिक शिक्षण आणि स्थानिक निधी लेखापरीक्षा अधिनियम यांखालील (भाग चार-ब मध्ये प्रसिद्ध करण्यात आलेले आदेश व अधिसूचना यांव्यतिरिक्त) आदेश व अधिसूचना.

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

नवीन प्रशासकीय भवन, मादाम कामा रोड, मंत्रालयासमोर, मुंबई ४०० ०३२, दिनांक १० जून २०१०

जिल्हा परिषद व पंचायत समिती क्षेत्रात इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्राद्वारे मतदान करणेबाबतचे सुधारणा आदेश, २०१०

भारताचे संविधान.

क्रमांक रानिआ/जिपपंस-२०१०/प्र.क्र. ३/का ७.—ज्याअर्थी, भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद २४३ के आणि २४३ झेडए मधील तरतुदीनुसार पंचायती व नगरपालिका यांच्या सर्व निवडणुकांचे पर्यवेक्षण, संचालन आणि नियंत्रण करण्याची जबाबदारी राज्य निवडणूक आयोगावर सोपविण्यात आलेली आहे ;

आणि ज्याअर्थी, राज्य निवडणूक आयोगाने क्रमांक रानिआ. २००५/प्र.क्र. २४/का.७, दिनांक ३ मे २००५ च्या आदेशान्वये इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्राचा वापर करून जिल्हा परिषदा व पंचायत समित्यांच्या निवडणुकांमध्ये मतदान करण्यासंदर्भातील कार्यपद्धती ठरवून देणारे आदेश निर्गमित केले आहेत ;

आणि ज्याअर्थी, सदर आदेश व मतदान केंद्राध्यक्षांची नियम पुस्तिका यामध्ये असलेली विसंगती दूर करण्याच्या दृष्टीने आदेशामध्ये सुधारणा करणे आवश्यक आहे.

त्याअर्थी, भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद २४३ के अन्वये तसेच महाराष्ट्र जिल्हा परिषदा व पंचायत समित्या अधिनियम १९६१ मधील कलम ९-अ अन्वये प्राप्त झालेल्या सर्व अधिकारांचा वापर करून राज्य निवडणूक आयोगाचे आदेश क्रमांक रानिआ. २००५/प्र.क्र. २४/का.७, दिनांक ३ मे २००५ च्या आदेशान्वये खालीलप्रमाणे सुधारणा करण्यात येत आहे :—

१. परिच्छेद क्रमांक १४ (२) वगळण्यात येत आहे.

२. परिच्छेद क्रमांक १७ मधील सुरूवातीच्या परिच्छेदाऐवजी,–

१७ अंध अथवा अपंग मतदारांनी मत नोंदविणे.— (१) " एखादा मतदार त्याच्या अंधत्वामुळे अथवा अन्य शारीरिक अपंगत्वामुळे त्याला सहाय्य मिळाल्याशिवाय बॅलेटिंग युनिटवरील चिन्हे ओळखून योग्य ते बटन दाबून मत नोंदविण्यास असमर्थ आहे, अशी मतदान केंद्राध्यक्षांची खात्री झाल्यास मतदारास १८ वर्षांपेक्षा कमी वय नसलेला सहायक त्याच्यासोबत मतदान कक्षात घेऊन जाण्यास व त्याच्या इच्छेनुसार मतदान करण्यास अनुमती देईल. "

असा मजकूर समाविष्ट करण्यात येत आहे.

राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या आदेशानुसार,

श. मा. भुते,
उप सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र.

ON BEHALF OF GOVERNMENT PRINTING, STATIONERY AND PUBLICATION, PRINTED AND PUBLISHED BY SHRI PARSHURAM JAGANNATH GOSAVI, PRINTED AT GOVERNMENT CENTRAL PRESS, 21-A, NETAJI SUBHASH ROAD, CHARNI ROAD, MUMBAI 400 004 AND PUBLISHED AT DIRECTORATE OF GOVERNMENT PRINTING, STATIONERY AND PUBLICATION, 21-A, NETAJI SUBHASH ROAD, CHARNI ROAD, MUMBAI 400 004, EDITOR : SHRI PARSHURAM JAGANNATH GOSAVI

राज्य निवडणूक आयोग; महाराष्ट्र

क्रमांक :- रानिआ/मनपा २०१०/प्र.क्र. ६ /का.५.
नवीन प्रशासन भवन, मंत्रालयासमोर,
मादामा कामा रोड, मुंबई ४०० ०३२
दिनांक :- ०३/०१/२०११

प्रति,
सर्व महानगरपालिका आयुक्त
सर्व जिल्हाधिकारी

विषय :- इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्रांचा सुरक्षित साठा करणे व त्यांच्या संख्येचा हिशोब ठेवणे...

महोदय,

राज्य निवडणूक आयोगाच्या या विषयावरील समक्रमांकाच्या दिनांक ३०/११/२०१० च्या सूचनानुसार राज्य निवडणूक आयोगाची मतदान यंत्रे ही निश्चित केलेल्या संख्येनुसार जिल्हाधिकारी तसेच महानगरपालिका कार्यालयांच्या ताब्यात सुरक्षितपणे ठेवावयाची आहेत. त्याकरिता आयोगाच्या सूचनानुसार इतर जिल्हाधिकारी किंवा महानगरपालिका कार्यालयांकडून मतदान यंत्रे ताब्यात घेणे किंवा आपल्याकडील मतदान यंत्रे इतर जिल्हाधिकारी / महानगरपालिका कार्यालयांना देणे अशी कार्यवाही त्वरित करणे आवश्यक होते. त्यानुसार बहुतांश जिल्हाधिकारी / महानगरपालिका कार्यालयांनी अशी कार्यवाही केली असली तरीही आयोगाच्या असे निदर्शनास आले आहे की, सुमारे एक महिन्याचा कालावधी गेल्यानंतरही काही जिल्हाधिकारी कार्यालयांनी / महानगरपालिका कार्यालयांनी मतदान यंत्रे ताब्यात घेण्याची कार्यवाही केलेली नाही. ही बाब फारच गंभीर व आक्षेपार्ह आहे.

तरी या पत्राद्वारे आपणाला पुन्हा कळविण्यात येते की, सदर मतदान यंत्रे (सीयु, बीयु आणि डीएमएम) आयोगाने निश्चित केलेल्या संख्येनुसार संबंधित जिल्हाधिकारी / महानगरपालिका कार्यालयांनी आपल्या ताब्यात सुरक्षितपणे ठेवावयाची आहेत. त्याकरिता सदर पत्रांत नमूद केल्यानुसार आवश्यक संख्येत मतदान यंत्रे संबंधित कार्यालयांकडून त्वरित ताब्यात घेण्यात यावीत आणि सद्यस्थितीत ज्या ज्या कार्यालयांना यंत्रे दयावयाची आहेत त्या त्या कार्यालयांना ती त्वरित देण्यात यावीत.

D:\EVM\evm stock counting [illegible]

त्याचप्रमाणे १) आपल्या कार्यालयात ठेवण्यात येणा-या मतदान यंत्रांचे अनुक्रमांक (सीयु, बीयु अनुक्रमांक व सीयु व बीयुच्या पेटीचे अनुक्रमांक) यांची नोंदवही तयार करुन ती संबंधित जिल्हाधिकारी कार्यालयाच्या जबाबदार अधिका-याच्या ताब्यात ठेवावयाची आहे. २) अशा मतदान यंत्रामध्ये असलेल्या डीएमएम / मेमरी चिप्स या मतदान यंत्रापासून वेगळया काढून त्यावरील अनुक्रमांक वेगळया नोंदवहीत नोंदवून अशा डीएमएम संबंधित जबाबदार अधिका-याच्या ताब्यात ठेवावयाच्या आहेत. डीएमएमकरिता वेगळी नोंदवही ठेवणे आवश्यक आहे. ३) सुरक्षिततेच्या दृष्टीने किंवा जिल्हाधिकारी कार्यालयात पुरेशी जागा नसल्यामुळे अशी मतदान यंत्रे किंवा डीएमएम / मेमरी चिप्स अधिनस्त तालुका कार्यालयांत ठेवली असतील तर त्याकरिता वेगळी नोंदवही ठेवून त्याची साक्षांकित प्रत जिल्हाधिकारी कार्यालयात संबंधित अधिका-याच्या ताब्यात ठेवणे बंधनकारक राहील. ४) डीएमएमचा हिशोब अचूक राहण्याच्या दृष्टीने व निवडणुकांकरिता डीएमएम वेळेवर उपलब्ध होण्याच्या दृष्टीने वापरलेल्या आणि उप कोषागारात किंवा सुरक्षित जमा कक्षात ठेवलेल्या मेमरी चिप्स / डीएमएम (ज्यामध्ये निवडणूक याचिका किंवा रिट याचिका प्रलंबित आहेत अशा मेमरी चिप्स / डीएमएम वगळून) तीन महिन्यांचा कालावधी पूर्ण झाल्यानंतर त्वरित काढून त्या जिल्हाधिकारी कार्यालय किंवा यथास्थिती महानगरपालिका कार्यालय येथे संबंधित जबाबदार अधिका-याच्या ताब्यात ठेवणे बंधनकारक राहील.

याबाबत जिल्हाधिकारी तसेच महानगरपालिका आयुक्त यांनी स्वत: जातीने लक्ष देऊन जबाबदार अधिका-याची या कामी नियुक्ती करुन कोणत्याही प्रकारची दिरंगाई किंवा हलगर्जीपणा होणार नाही याकरिता आवश्यक ती दक्षता घ्यावी. ही बाब अत्यंत महत्त्वाची व तातडीची असून कोणत्याही प्रकारचा निष्काळजीपणा अथवा बेजबाबदारपणा आढळून आल्यास संबंधितांविरुध्द अत्यंत कडक कारवाई केली जाईल. याबाबत सर्व संबंधितांना सूचना देण्यात याव्यात. केलेल्या कार्यवाहीचा अहवाल दिनांक ६ जानेवारी, २०११ पर्यंत आयोगाच्या कार्यालयात सादर करावा.

मा. राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या आदेशानुसार.

आपला,

(मंगेश मोहिते)
सहायक आयुक्त,
राज्य निवडणूक आयोग

D:\EVM-evm stock reporting doc.rtf

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

निवडणूक तात्काळ

क्रमांक- रानिआ/मनपा/२०११/प्र.क्र.१८/का.५
नवीन प्रशासन भवन, मादाम कामा रोड,
हुतात्मा राजगुरु चौक, मुंबई ४०० ०३२
दिनांक - १२/३/२०१२

प्रति,

आयुक्त, सर्व महानगरपालिका

सर्व जिल्हाधिकारी (मुंबई शहर व मुंबई उपनगर वगळून)

विषय :- स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुका
मतदान यंत्र सेट व सील करणेबाबत..

महोदय,

स्थानिक स्वराज्य संस्थांकरिता मतदान यंत्र सेट व सील करण्याबाबत राज्य निवडणूक आयोगाने निवडणूक निर्णय अधिकारी यांच्याकरिता असलेल्या सूचना पुस्तिकेमध्ये तसेच मतदान केंद्राध्यक्षांकरिता असलेल्या सूचना पुस्तिकेमध्ये सविस्तर सूचना दिल्या आहेत. मतदान यंत्र योग्यरितीने सेट व सील करण्यासाठी सदर सूचना पुन्हा येथे थोडक्यात खालीलप्रमाणे नमूद करण्यात येत आहेत:-

१) **मतपत्रिका छपाई-** निवडणूक लढविणाऱ्या उमेदवारांची संख्या निश्चित झाल्यानंतर मतदान यंत्र लावण्याकरिता विहित आकारमानाची मतपत्रिका छपाई करण्यात यावी.

२) **पहिल्या बटणापासून उमेदवार सेट करावेत-** पहिल्या मतपत्रिकेचा तपशील पहिल्या बटणासमोर येणाऱ्या उमेदवाराच्या नावाच्यावर असलेल्या रिकाम्या जागेत छापण्यात यावा.

३) **मतपत्रिका-** सर्वसाधारणपणे राज्य निवडणूक आयोगाच्या एका बॅलेट युनिटवर १५ उमेदवारांची मतपत्रिका लावता येते. बॅलेटींग युनिटवरील शेवटचे बटण End बटण असून बहुसदस्यीय प्रभाग पध्दतीनुसार निवडणुकीत हे बटण शेवटच्या बॅलेटींग युनिटवर

अथवा एकच बॅलेटींग युनिट असल्यास पहिल्या बॅलेटींग युनिटवर सुरु राहील. मात्र जर बहुसदस्यिय प्रभाग पध्दतीमध्ये एकापेक्षा जास्त मतपत्रिका लावायच्या असतील त्यावेळी "अ" जागेच्या मतपत्रिकेनंतर एक बटण मास्क करण्यात यावे व त्यानंतर "ब"जागेची मतपत्रिका लावावी. अशाप्रकारे मतपत्रिका लावताना जर एका खालोखाल मतपत्रिका लावल्याने जितकी बॅलेट युनिट आवश्यक आहेत तितकीच बॅलेट युनिट जर स्वतंत्र बॅलेट युनिटवर मतपत्रिका घेतल्याने लागत असतील तर स्वतंत्र बॅलेट युनिटवर मतपत्रिका लावण्यास हरकत नाही.

४) **मतदान यंत्र सेट व सील करण्याची वेळ व ठिकाण-** मतदान यंत्र सेट व सील करण्याची वेळ व ठिकाण याबाबत संबंधित उमेदवार / त्याचा प्रतिनिधी यांना कळवून उपस्थित रहाण्याच्या सूचना द्याव्यात.

५) **मतदानाचे प्रात्यक्षिक** -मतदान यंत्र सेट व सील करण्याच्या ठिकाणी संबंधित उमेदवार व त्यांचा प्रतिनिधी यांना मतदान यंत्राची संपूर्ण कल्पना द्यावी तसेच मतदान यंत्रावर निकाल कशा प्रकारे दिसेल याबाबतही संपूर्ण माहिती / प्रात्यक्षिक देण्यात यावे. मतदान यंत्र सेट व सील करण्यात येत असलेल्या हॉलच्या बाहेर असे प्रात्यक्षिक दाखविण्यात यावे. मतदान यंत्र सेट करताना मॉकपोल करुन दाखविण्याची आवश्यकता नाही कारण सदर मॉकपोल मतदानाच्या दिवशी सकाळी ६.३० वा. मतदान केंद्रांवर घेण्यात येते.

६) **मतदान यंत्रावरील ॲड्रेस टॅगवर निवडणूक निर्णय अधिकारी व उमेदवार/प्रतिनिधींच्या स्वाक्षऱ्या** -मतदान यंत्र सेट व सील करताना बॅलेट युनिट व कंट्रोल युनिटला लावण्यात येणाऱ्या ॲड्रेस टॅगवर निवडणूक निर्णय अधिकारी यांनी त्यांची स्वाक्षरी किंवा स्वाक्षरीचा शिक्का मारावा. तसेच विभेदक चिन्ह (डिस्टींग्वीश मार्क) मारण्यात यावे. तसेच उपस्थित व इच्छुक असलेल्या उमेदवार / प्रतिनिधींच्या स्वाक्षऱ्याही ॲड्रेस टॅगवर घेण्यात याव्यात.

७) **राखीव मतदान यंत्रे-** राज्य निवडणूक आयोगाची नवीन मतदान यंत्रे वापरताना जर प्रभागनिहाय राखीव मतदान यंत्रे तयार करण्यात येत असतील तर त्या प्रभागात जितकी मतदान केंद्रे असतील त्या मतदान केंद्रांच्या संख्येच्या पुढील मतदान केंद्र क्रमांक मतदान

यंत्रांमध्ये सेट करण्यात यावे व सदर मतदान केंद्र क्रमांक असलेली यंत्रे राखीव असल्याची स्पष्ट कल्पना उमेदवार / त्याच्या प्रतिनिधींना देण्यात यावी.

८) **मतदान यंत्राबाबत नोंदीचा गोषवारा** -मतदान यंत्रे व इतर साहित्य पेपरसील, पट्टी सील, स्पेशल टॅग इ. संदर्भात निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्यांच्या माहिती पुस्तिकेत जोडपत्र-९ मध्ये मतदान यंत्रांच्या नोंदी ठेवण्याबाबतचे रजिस्टर तसेच जोडपत्र-१० मध्ये मतदान यंत्राबाबत नोंदीचा गोषवारा निश्चितपणे ठेवण्यात यावा.

९) **मॉक पोलबाबत सूचना-** मतदानाच्या दिवशी मतदान केंद्राध्यक्षांनी सकाळी ठीक ६.३० वा. मॉकपोल करण्याच्या सूचना प्रशिक्षणात निश्चितपणे द्याव्यात व त्याबाबत क्षेत्रीय अधिकाऱ्यांमार्फत खात्री करुन घ्यावी.

१०) **उमेदवारांची बैठक-** मतदान यंत्र योग्यरित्या काम करीत आहे याचे प्रात्यक्षिक मॉकपोलद्वारे सर्व संबंधित उमेदवार/ त्यांचे प्रतिनिधी यांना दाखविण्यात येते. त्याकरिता मतदानाच्या दिवशी ठीक ६.३० वा. मॉकपोलकरीता उमेदवारांनी त्यांचे मतदान प्रतिनिधी संबंधित मतदान केंद्रांवर उपस्थित रहातील याची खबरदारी घेणे आवश्यक असून, यासंदर्भातल्या सूचना उमेदवारांच्या बैठकीमध्ये सर्व उमेदवारांना देण्यात याव्यात.

११) **मॉक पोल-** मॉक पोलकरीता मतदान केंद्राध्यक्षाने बॅलेट युनिट व कंट्रोल युनिट आपल्या टेबलवर ठेवावे. प्रथम टोटल बटण दाबून मतदान यंत्रामध्ये कोणतीही मते टाकलेली नाहीत हे दर्शवावे. त्यानंतर बॅलेट बटण दाबून उपस्थित उमेदवार / त्यांचे प्रतिनिधी यांना पसंतीनुसार मतदान करु द्यावे. साधारणपणे सर्व उमेदवारांना किमान एक-एक मत टाकले जाईल हे पहावे. काही उमेदवारांकडून एकापेक्षा जास्त मते टाकण्याची मागणी होऊ शकते. त्यांनी २ ते ३ मते टाकण्यास हरकत नाही मात्र ७.३० वा. मतदान सुरु करणे आवश्यक आहे त्या अंदाजाने मॉकपोल दरम्यान मते टाकावीत. झालेल्या मतदानाची नोंद एका कागदावर नमूद करावी. अशाप्रकारे मतदान झाल्यानंतर टोटल बटण दाबून तपशीलाची नोंद करावी. त्यानंतर क्लोज बटण दाबावे. त्यानंतर रिझल्ट-१ बटण दाबून निकाल दाखवावा. निकाल कागदावर घेतलेल्या मतदानाच्या नोंदीशी जुळत असल्याचे सर्वांच्या निदर्शनास आणून देण्यात यावे. त्यानंतर निश्चितपणे क्लिअर बटण दाबून

झालेले मतदान शून्य करावे व ते सर्वांच्या निदर्शनास आणावे.

१२) **कंट्रोल युनिटचे सिलिंग व त्यावर करावयाच्या स्वाक्ष-या-** त्यानंतर कंट्रोल युनिटच्या मागील ऑन/ऑफ स्वीच बंद करुन कंट्रोल युनिट पेपरसील, पट्टीसील व स्पेशल टॅग यांच्या सहाय्याने सील करावे व त्यावर मतदान केंद्राध्यक्ष यांनी त्यांची स्वाक्षरी करावी. तसेच विभेदक चिन्ह (डिस्टींग्वीश मार्क) मारण्यात यावे. तसेच उपस्थित व इच्छुक असलेल्या उमेदवार/प्रतिनिधींच्या स्वाक्षऱ्याही घेण्यात याव्यात.

१३) **मॉक पोलबाबत नोंद घेणे-** मॉक पोल पार पाडल्यानंतर त्याची स्पष्ट नोंद मतदान केंद्राध्यक्षांनी आपल्या डायरीमध्ये घ्यावी.

१४) **मतदान यंत्रावर दर्शविण्यात येणारा दिनांक व वेळ याबाबतची नोंद** -राज्य निवडणूक आयोगाच्या नवीन मतदान यंत्रावर दिनांक व वेळ दर्शविण्यात येते. जर यंत्रावर दर्शविण्यात येणारा दिनांक व वेळ चुकीची असेल तर मतदान केंद्राध्यक्षांनी आपल्या डायरीमध्ये मतदान यंत्रावर दर्शविण्यात येणारा दिनांक व वेळ नमूद करुन त्यापुढे योग्य दिनांक व वेळ नमूद करावी.

मा. राज्य निवडणूक आयुक्तांच्या आदेशानुसार,

आपला,

(स्वाक्षरी)

(ध. मा. कानेड)
अवर सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

निवडणूक तात्काळ

स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या
निवडणुकांकरिता ईव्हीएममध्ये पांढऱ्या
रंगाच्या मेमरीचा वापर करण्याबाबत

राज्य निवडणूक आयोग,महाराष्ट्र

क्र.रानिआ२०१३/जुमेमा/प्र.क्र.२/का.१२
नवीन प्रशासन भवन,मादाम कामा रोड,
हुतात्मा राजगुरु चौक,मुंबई ४०००३२
दिनांक:-१८ /०६/२०१३

-:आदेश:-

स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांकरिता राज्य निवडणूक आयोगाच्या जुन्या रिफर्बिश केलेल्या ३१८०० तसेच नव्याने खरेदी केलेल्या ४४२५० इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्रांमध्ये पांढऱ्या रंगाच्या काढता येणाऱ्या मेमरी (DMM) वापरण्यात आल्या आहेत. सदर मेमरींवर एक बार कोड क्रमांक देण्यात आला आहे. या नवीन सुधारित इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्रामध्ये जुन्या काळया/ निळया रंगाच्या मेमरी वापरल्यास सदर इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्र काही मते नोंदविल्यानंतर बंद पडते व त्यामधील नोंदविलेल्या मतांचा निकाल पाहणे अशक्य होते. अलिकडे पार पडलेल्या ग्रामपंचायतींच्या निवडणुकांमध्ये काही ठिकाणी पुर्वीच्या इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्रांमधील शिल्लक असलेल्या काळया/ निळया रंगाच्या मेमरींपैकी काही मेमरी वापरल्या गेल्या असून त्यामुळे मतदान सुरू असतांना काही ठिकाणी इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्र बंद पडल्याचे निदर्शनास आले आहे.

d/note of pending payment of kores

२. उपरोक्त परिस्थितीचा विचार करता राज्य निवडणूक आयोग असा आदेश देत आहे की, **"भविष्यात होणाऱ्या स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या सर्व सार्वत्रिक/पोट निवडणुकांमध्ये आयोगाच्या इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्रांमध्ये पांढऱ्या रंगाच्या काढता येणाऱ्या मेमरीचाच (DMM) वापर करावा. कोणत्याही परिस्थितीत काळ्या/निळ्या रंगाच्या मेमरीचा वापर होणार नाही याची संबंधीत अधिकाऱ्यांनी खबरदारी घ्यावी."**

मा.राज्य निवडणूक आयुक्तांच्या आदेशानुसार,

(अविनाश सणस)
सहायक आयुक्त तथा प्रभारी उप आयुक्त,
राज्य निवडणूक आयोग,महाराष्ट्र

प्रति,

१) जिल्हाधिकारी, (सर्व)
२) आयुक्त, महानगरपालिका (सर्व)
३) मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषदा (सर्व)
४) मुख्याधिकारी, नगर परिषदा/ नगर पंचायती (सर्व)
५) मा.आयुक्त यांचे स्वीय सहायक
६) प्रधान सचिव यांचे स्वीय सहायक
७) आयोगातील सर्व कार्यासने
८) निवड नस्ती

d/note of pending payment of kores

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र
क्रमांक- रानिआ २०१३/प्र.क्र.८/का.१२
नवीन प्रशासन भवन, मादाम कामा रोड,
हुतात्मा राजगुरु चौक, मुंबई ४०० ०३२
दिनांक - २८/१०/२०१३

इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्राद्वारे मतदान करण्याबाबतचा (सुधारणा) आदेश-२०१३

नगरपरिषद / नगरपंचायत, महानगरपालिका, जिल्हापरिषद व पंचायत समित्या तसेच ग्रामपंचायत निवडणुकांमध्ये इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्राचा वापर करुन मतदान करण्यासंदर्भातील सविस्तर कार्यपध्दती ठरवून देण्याबाबतचे आदेश.

भारताचे संविधान

ज्याअर्थी, भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद २४३के व २४३ झेडए मधील तरतुदीनुसार पंचायती व नगरपालिका यांच्या सर्व निवडणुकांचे पर्यवेक्षण, संचालन आणि नियंत्रण राज्य निवडणूक आयोगावर सोपविण्यात आलेले आहे ;

आणि ज्याअर्थी, राज्य निवडणूक आयोगाने आदेश क्रमांक -- एसईसी / जीइएन २००४ / प्र.क्र.२ / का.६, दि. १३ एप्रिल, २००४ व १६ ऑक्टोबर, २००४ अन्वये नगरपरिषद व नगरपंचायत निवडणुकांबाबत, क्र. रानिआ / मनपा-२००४/प्र.क्र.१३/का.५, दि.७ जानेवारी, २००५, अन्वये महानगरपालिका निवडणुकांच्याबाबत क्र. रानिआ २००५ /प्र.क्र.२४/का.७, दि.३ मे, २००५ अन्वये जिल्हापरिषद, पंचायत समिती निवडणुकांच्याबाबत तसेच क्र. रानिआ २००७/प्र.क्र.३/का.८, दि.२८ मार्च, २००७ अन्वये ग्रामपंचायत निवडणुकांच्याबाबत इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्राद्वारे मतदान करण्याबाबतची सविस्तर कार्यपध्दती ठरवून देण्याबाबत आदेश निर्गमित केले आहेत.

आणि ज्याअर्थी, राज्य निवडणूक आयोगांच्या असे निदर्शनास आले आहे की, मतमोजणीच्यावेळी काही मतदान यंत्रांच्या दर्शक भागांमध्ये (display section) बिघाड झाल्यामुळे त्यावर निकाल दिसत नाही;

आणि ज्याअर्थी, अशा ठिकाणी निकाल पहाण्यासाठी सविस्तर कार्यपध्दती ठरवून देणारे आदेश जारी करणे अत्यावश्यक झाले आहे.

आणि ज्याअर्थी, क्रमांक-रानिआ/मनपा/२००६/प्र.क्र.२०/का.५, दि.२० नोव्हेंबर, २००६ व क्रमांक- रानिआ/२००७/प्र.क्र.३/का.८, दि.२२ मे,२००७ अन्वये स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांमध्ये इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्रांच्या दर्शक भागात बिघाड झाल्यामुळे निकाल दिसत नसल्यास अशा ठिकाणी निकाल पहाण्याकरीता सविस्तर कार्यपध्दती ठरवून देणारे आदेश निर्गमित करण्यात आले आहेत. मात्र आता राज्य निवडणूक आयोगाने मतदान यंत्रे अद्ययावत करुन घेतली असून त्यानुसार निकाल पहाण्याची कार्यपध्दती सुधारीत करणे आवश्यक आहे.

त्याअर्थी, भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद २४३ झेडए अन्वये महाराष्ट्र नगरपरिषदा, नगरपंचायती व औद्योगिक नगरी अधिनियम, १९६५ च्या कलम १०ए अन्वये (४), मुंबई महानगरपालिका अधिनियम (सन १८८८ चा मुंबई अधिनियम क्र.३) चे कलम १८ अ (४), महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियम, १९४९ (१९४९ चा मुंबई अधिनियम क्र.५९) चे कलम १४(४), महाराष्ट्र जिल्हापरिषद व पंचायत समिती अधिनियम, १९६१ मधील कलम ९अ(४), व मुंबई ग्रामपंचायत अधिनियम,१९५८ मधील कलम १०अ (४) अन्वये तसेच यासंदर्भात प्राप्त झालेल्या सर्व अधिकारांचा वापर करुन राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र या अनुषंगाने यापुर्वीचे उपरोक्त दि.२० नोव्हेंबर,२००६ व दि.२२ मे,२००७ आदेश रद्द करून खालीलप्रमाणे आदेश देत आहे.

ज्या मतदान यंत्रांवर मतमोजणीच्यावेळी मतदान यंत्रांच्या दर्शक भागामध्ये (display section) निकाल दिसत नसेल, त्यावेळी प्रथम मतदान यंत्राची बॅटरी (power pack) संपली असल्यास सोबतचे घोषणापत्र -१ भरुन मतदान यंत्राची बॅटरी बदलावी व निकाल पहावा. असे केल्यानंतर देखील निकाल दिसत नसेल तर, खालीलप्रमाणे कार्यवाही करण्यात यावी :-

१) ज्या कंट्रोल युनिटवरील निकाल दिसत नसेल त्या कंट्रोल युनिटचे कॅन्ड सेट सेक्शन उपस्थित उमेदवार / मतमोजणी प्रतिनिधींच्या सोबतच्या घोषणापत्र -२ वर सह्या घेतल्यानंतर उघडावे.

२) त्यानंतर ज्या कंट्रोल युनिटवरील निकाल दिसत नसेल, त्या मतदान यंत्रावरील खोचून लावलेली पोढऱ्या रंगाची काढता येणारी मेमरी ओढून काढावी. (यावेळी कंट्रोल युनिटचे मागील ऑन / ऑफ स्वीच बंद असणे आवश्यक आहे.)

३) राखीव मतदान यंत्रामधील एक कंट्रोल युनिट घ्यावे, ज्यावर कोणतीही मते नोंदविलेली नसतील अशा कंट्रोल युनिटमध्ये ही काढता येणारी मेमरी बसविण्यात यावी. (या ठिकाणी कोठेही बॅलेट युनिट कंट्रोल युनिटला जोडण्यात येऊ नये.)

४) या राखीव मतदान यंत्रामध्ये बॅटरी बसवावी.

५) मागून ऑन / ऑफ स्वीच ऑन करावा.

६) त्यानंतर memory change असा मेसेज येईल. त्यानंतर बॅटरीची क्षमता दाखविली जाईल.

७) वरील टिप्पे थांबल्यानंतर Result-II हे बटन दाबून धरावे. त्यानंतर काही वेळाने निकाल दिसायला सुरुवात होईल. (निकालाच्या सुरुवातीला काही मतदान यंत्रामध्ये Bank २ असा मेसेज येईल.)

वरील कार्यपध्दती अवलंबून निकाल पहाण्यात यावा. मात्र असे करण्यापूर्वी संबंधित निवडणूक निर्णय अधिकारी यांनी उपरोक्त आदेशासोबत जोडलेल्या घोषणापत्र-२ (declaration-२) लिहून त्यावर सर्व उपस्थित उमेदवार / सर्व मतमोजणी प्रतिनिधी यांच्या सह्या घेणे आवश्यक आहे.

मा. राज्य निवडणूक आयुक्तांच्या आदेशानुसार,

सुनील पोरवाल

(सुनील पोरवाल)
प्रधान सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र.

प्रति,
सर्व विभागीय आयुक्त,
सर्व जिल्हाधिकारी,
सर्व आयुक्त, महानगरपालिका
सर्व नगरपरिषदांचे मुख्याधिकारी
मा. आयुक्त यांचे स्वीय सहायक
मा. प्रधान सचिव यांचे स्वीय सहायक
आयोगातील सर्व कार्यासने
निवड नस्ती

परिशिष्ट

घोषणापत्र-१

..................नगरपरिषद / नगरपंचायत, महानगरपालिका, जिल्हापरिषद व पंचायत समिती तसेच ग्रामपंचायत निवडणूक

प्रभाग क्रमांक -----------------------

मतदान केंद्र क्रमांक -----------------

कंट्रोल युनिट क्रमांक -----------------

वर नमूद केलेल्या कंट्रोल युनिटमधील बॅटरी संपलेली असल्याने ती बॅटरी बदलण्यात येत आहे. संपलेल्या बॅटरीचा क्रमांक................ होता व नवीन बॅटरी, जी कंट्रोल युनिटमध्ये बसविण्यात आली आहे तिचा क्रमांक............. असा आहे.

निवडणूक निर्णय अधिकारी

दिनांक :

ठिकाण :

वेळ :

उपस्थित उमेदवार / मतमोजणी प्रतिनिधी यांचे नाव व सह्या

--   --------------------

--   --------------------

--   --------------------

--   --------------------

परिशिष्ट

घोषणापत्र-२

---------------नगरपरिषद / नगरपंचायत, महानगरपालिका, जिल्हापरिषद व पंचायत समिती तसेच ग्रामपंचायत निवडणूक

प्रभाग क्रमांक ---------------------

मतदान केंद्र क्रमांक ---------------

मूळ कंट्रोल युनिटच्या (निकाल दिसत नसलेल्या) क्रमांक ----------------

वर नमूद केलेल्या कंट्रोल युनिटमधील निकाल दिसत नसल्यामुळे त्या कंट्रोल युनिटमधील काढता येणारी मेमरी खालील राखीव कंट्रोल युनिटमध्ये बसवून निकाल पहाण्यात येत आहे.

राखीव कंट्रोल युनिटचा क्रमांक ----------------

राखीव कंट्रोल युनिटमधील बॅटरीचा क्रमांक ----------------

निवडणूक निर्णय अधिकारी

दिनांक :

ठिकाण :

वेळ :

उपस्थित उमेदवार / मतमोजणी प्रतिनिधी यांचे नाव व सह्या

--	--------------------
--	--------------------
--	--------------------
--	--------------------

जोडपत्र - तीन ·

स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांमध्ये
मतदान यंत्रावर "None of the Above" (NOTA)
बटनाची सुविधा उपलब्ध करून देण्याबाबत...

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र
क्रमांक-रानिआ-२०१३/प्र.क्र. ११/का-१२,
नवीन प्रशासकीय भवन, हुतात्मा राजगुरु चौक,
मादाम कामा रोड, मुंबई:- ४०० ०३२.
दिनांक- १२ नोव्हेंबर, २०१३.

संदर्भ:- १) राज्य निवडणूक आयोगाचे आदेश क्रमांक-मनप-२०११/प्र.क्र.२१/का-५, दिनांक- ५ डिसेंबर, २०११.
२) राज्य निवडणूक आयोगाचे आदेश क्रमांक-मनप-२०११/प्र.क्र.२१/का-५, दिनांक- ३१ जानेवारी, २०१२.
३) रिट याचिका (C) क्रमांक-१६१/२००४ मध्ये मा.सर्वोच्च न्यायालयाने दिनांक २७/९/२०१३ रोजी दिलेले आदेश.
४) भारत निवडणूक आयोगाचे आदेश क्रमांक-५७६/०३/२०१३/SDR, दिनांक ११/१०/२०१३.

आ दे श

ज्याअर्थी, मा. सर्वोच्च न्यायालयाने रिट याचिका क्रमांक-(C) क्रमांक-१६१/२००४, People's Union for Civil Liberties & other V/s. Union of India & other मध्ये दिनांक २७/९/२०१३ रोजी मतदान यंत्रात / मतपत्रिकेत 'None of the above' (NOTA) चा पर्याय उपलब्ध करून देण्याबाबत आदेश दिलेले आहेत. ज्यामुळे ज्या मतदारांना कोणत्याही उमेदवाराला मतदान करण्याची इच्छा नसेल तर तो त्याच्या मतदानाचा हक्क कोणत्याही उमेदवाराला मतदान न करता गोपनीयतेने बजावू शकेल.

आणि ज्याअर्थी, मा. सर्वोच्च न्यायालयाच्या वरील आदेशाच्या अनुषंगाने भारत निवडणूक आयोगाचे आदेश क्रमांक-५७६/०३/२०१३/SDR, दिनांक ११/१०/२०१३ अन्वये 'None of the above' (NOTA) चा पर्याय उपलब्ध करून दिलेला आहे.

आणि त्याअर्थी, भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद २४३ के व २४३ झेडए तसेच मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, १८८८ (१८८८ मुंबई ३) च्या कलम १८ए(४), महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियम. १९४९ (१९४९ मुंबई ५९) च्या कलम १४(४), महाराष्ट्र नगर पालिका, नगर पंचायती आणि औद्योगिक नगरी अधिनियम, १९६५ च्या कलम १०ए (४), महाराष्ट्र जिल्हा परिषदा आणि पंचायत समित्या अधिनियम, १९६१ (सन १९६१ चा महा.५) च्या कलम ९ए (४), महाराष्ट्र ग्रामपंचायत अधिनियम, १९५८ (सन १९५९ चा मुंबई ३) च्या कलम १०ए (४) अनुसार पुढीलप्रमाणे आदेश देण्यात येत आहेत :-

(अ) राज्य निवडणूक आयोगाने यापूर्वी आदेश क्रमांक-मनप-२०११/प्र.क्र.२१/का-५, दिनांक- ५ डिसेंबर, २०११ तसेच आदेश क्रमांक-मनप-२०११/प्र.क्र.२१/का-५, दिनांक- ३१ जानेवारी, २०१२ अन्वये मतदान यंत्रावर 'End' बटन वापरण्याबाबत आदेश दिले होते. सदर आदेश याद्वारे रद्द करण्यात येत असून सर्व स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांकरिता 'End' बटन बंद राहील.

(ब) स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांकरिता मा. सर्वोच्च न्यायालयाने रिट याचिका क्रमांक-(C) क्रमांक-१६१/२००४ मध्ये दिनांक २७/९/२०१३ रोजी दिलेल्या आदेशानुसार मतदारांना 'None of the above' (NOTA) बटनाची सुविधा उपलब्ध करून देण्याकरिता पुढीलप्रमाणे कार्यपध्दती अवलंबिण्यात यावी :-

(१) महानगरपालिका, जिल्हा परिषद / पंचायत समिती, नगर परिषद /नगर पंचायत व ग्रामपंचायत निवडणुकांकरिता प्रत्येक मतपत्रिकेवर उमेदवारांच्या नावानंतर 'None of the above' / 'वरीलपैकी एकही नाही' हा पर्याय छापण्यात यावा.

अ) **महानगरपालिका-** महानगरपालिकेच्या निवडणुकीकरिता एका प्रभागातून दोन किंवा तीन उमेदवार निवडून दयावयाचे असतात. त्याकरिता दोन किंवा तीन वेगवेगळ्या मतपत्रिका मतदान यंत्रावर लावण्यात येतात. या दोन किंवा तीन मतपत्रिकांवर सर्व उमेदवारांच्या नावाच्या शेवटी 'None of the above' / 'वरीलपैकी एकही नाही' हा पर्याय छापण्यात यावा.

ब) **जिल्हा परिषद व पंचायत समिती-** जिल्हा परिषद व पंचायत समिती निवडणुकीकरिता दोन स्वतंत्र मतपत्रिका मतदान यंत्रावर लावण्यात येतात. जिल्हा परिषदेच्या मतपत्रिकेवर सर्व उमेदवारांच्या नावाच्या शेवटी एक 'None of the above' / 'वरीलपैकी एकही नाही' हा पर्याय छापण्यात यावा. तसेच पंचायत समितीच्या मतपत्रिकेवरदेखील सर्व उमेदवारांच्या नावाच्या शेवटी एक 'None of the above' / 'वरीलपैकी एकाही नाही' हा पर्याय छापण्यात यावा.

क) **नगर परिषद / नगर पंचायत** - नगर परिषद / नगर पंचायत निवडणुकीकरिता एका प्रभागातून तीन /चार किंवा पाच उमेदवार निवडून दयावयाचे असतात. त्याकरिता वेगवेगळया ३, ४ किंवा ५ मतपत्रिका वापरण्यात येतात. त्यानुसार प्रत्येक मतपत्रिकेवर उमेदवारांच्या नावाच्या शेवटी 'None of the above' / 'वरीलपैकी एकही नाही' हा पर्याय छापण्यात यावा.

ड) **ग्रामपंचायत-** ग्रामपंचायत निवडणुकांकरिता ज्यावेळी प्रभागातून वेगवेगळया प्रवर्गाचे उमेदवार निवडून दयावयाचे असतात त्यावेळी देखील प्रत्येक मतपत्रिकेत उमेदवारांच्या नावांच्या शेवटी 'None of the above' / 'वरीलपैकी एकही नाही' हा पर्याय छापण्यात यावा.

ज्यावेळी ग्रामपंचायत निवडणुकांमध्ये एकाद्य मतपत्रिकेवर असलेल्या उमेदवारांमधून एकापेक्षा जास्त उमेदवार निवडून दयावयाचे असतात त्यावेळी जितके उमेदवार निवडून दयावयाचे आहेत तितके वेळा 'None of the above' / 'वरीलपैकी एकही नाही' हे पर्याय छापण्यात यावेत. उदा. ग्रामपंचायत निवडणुकांमध्ये जर एका प्रभागातून दोन सर्वसाधारण महिला निवडून दयावयाच्या आहेत व त्याकरिता एकूण आठ उमेदवार निवडणूक लढवीत असतील तर अश्यावेळी आठ उमेदवारांची नावे छापून झाल्यानंतर दोन 'None of the above' / 'वरीलपैकी एकही नाही' हे पर्याय छापण्यात यावेत.

(२) स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांकरिता मतदान यंत्र तयार करताना (Candidate setting) उमेदवारांची संख्या अधिक त्या मतपत्रिकेवर असलेले 'None of the above' / 'वरीलपैकी एकही नाही' पर्याय मिळून कँडिडेट सेटिंग करावे. उदा. -

(i) एका मतपत्रिकेवर पाच उमेदवार व एक 'None of the above' / 'वरीलपैकी एकही नाही' पर्याय ठरवावयाचा असल्यास कँडिडेट सेटिंग करताना जेणेकरून सहा उमेदवारांमधून एक उमेदवार निवडायचा आहे अशा प्रकारे मतदान यंत्र सेट करणे आवश्यक आहे.

(ii) एका मतपत्रिकेवर सात उमेदवार असून त्यापैकी दोन उमेदवार निवडून द्यावयाचे असल्यास 'None of the above' / 'वरीलपैकी एकही नाही' असे दोन पर्याय ठेवावयाचे असल्याने कँडिडेट सेटिंग करताना नऊ उमेदवारांमधून दोन उमेदवार निवडायचे आहेत अशा प्रकारे मतदान यंत्र सेट करणे आवश्यक आहे.

विविध स्थानिक स्वराज्य संस्थांकरिता कँडिडेट सेटिंग कश्याप्रकारे करण्यात येईल याचे उदाहरण मतपत्रिकेसह सोबतच्या परिशिष्ट-एक मध्ये दर्शविण्यात आले आहे.

(३) 'None of the above' / 'वरीलपैकी एकही नाही' हा पर्याय मतपत्रिकेवर छापताना उमेदवारांची नावे ज्या भाषेत छापली असतील त्या भाषेत छापण्यात यावा. तसेच उमेदवारांच्या चौकटीचा आकार तसेच सदर शब्दांचा आकार (Font Size) उमेदवारांच्या नावाच्या आकाराएवढाच छापण्यात यावा.

(४) मतमोजणीच्यावेळी उमेदवारांना मिळालेल्या मतांप्रमाणेच 'None of the above' / 'वरीलपैकी एकही नाही' या पर्यायासमोर नोंद झालेल्या मतांची गणना करण्यात येईल. मतमोजणीचा निकाल तयार करताना प्रत्येक मतदान केंद्रनिहाय तक्त्यामध्ये उमेदवारांच्या नावाच्या नंतर त्या मतपत्रिकेवर उपलब्ध करून दिलेल्या 'None of the above' / 'वरीलपैकी एकही नाही' या पर्यायासमोर नोंद झालेल्या मतांची संख्या नोंदविण्यात येईल. तसेच त्याचा अंतर्भाव एकूण मतदानाच्या संख्येमध्ये करण्यात येईल.

(५) यानुसार योग्य त्या दुरुस्त्या करून निवडणुकांबाबतचे सर्व नमुने वापरण्यात यावेत.

(६) पोस्टल बॅलट पेपर / टपाली मतपत्रिका छपाई करतानादेखील 'None of the above' / 'वरीलपैकी एकही नाही' हे पर्याय मूळ मतपत्रिकेप्रमाणेच छपाई करण्यात यावेत. तसेच त्यावर नोंदविण्यात आलेली मते मतमोजणीचा निकाल तयार करताना संबंधित उमेदवार अथवा 'None of the above' / 'वरीलपैकी एकही नाही' या पर्यायासमोर नोंदविण्यात यावीत.

(७) निकाल जाहीर करताना 'None of the above' / 'वरीलपैकी एकही नाही' या पर्यायासमोर नोंदविलेल्या मतांची संख्या विचारात न घेता ज्या उमेदवारास / उमेदवारांना सर्वाधिक मते मिळाली असतील त्यांना विजयी उमेदवार म्हणून घोषित करण्यात यावे. म्हणजेच 'None of the above' / 'वरीलपैकी एकही नाही' या पर्यायासमोर नोंदविलेल्या मतांची संख्या सर्वाधिक मते मिळालेल्या उमेदवारांस मिळालेल्या मतांच्या संख्येपेक्षा जास्त असली तरी त्या उमेदवारास विजयी घोषित करण्यास प्रतिबंध राहणार नाही.

राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या आदेशानुसार,

धमाकानेड

(ध. मा. कानेड)
अवर सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग

प्रति,
सर्व विभागीय आयुक्त,
सर्व महानगरपालिका आयुक्त
सर्व जिल्हाधिकारी (मुंबई शहर व मुंबई उपनगर वगळून)
सर्व नगर परिषद / नगर पंचायतींचे मुख्याधिकारी
सर्व तहसिलदार
राज्य निवडणूक आयोगातील सर्व कार्यासने

355
२६१

परिशिष्ट-एक

(अ) महानगरपालिका निवडणूक -

उदा. —

(१) एका प्रभागामधून दोन उमेदवार निवडून दयावयाचे आहेत.

(२) एक उमेदवार सर्वसाधारण महिला व दुसरा उमेदवार अनुसूचित जाती.

(३) सर्वसाधारण महिला पदाकरिता पाच उमेदवारांमधून एक उमेदवार निवडून दयावयाचा असून अनुसूचित जातीकरिता चार उमेदवारांमधून एक उमेदवार निवडून दयावयाचा आहे.

(४) मतदान यंत्रावर दोन वेगवेगळया मतपत्रिका असतील.

मतदान यंत्रावरील प्रत्येक मतपत्रिकेवर उमेदवारांच्या नावानंतर 'None of the above' / 'वरीलपैकी एकही नाही' पर्याय पुढीलप्रमाणे राहील :-

पहिल्या पदाची मतपत्रिका — सर्वसाधारण महिला

१.	पहिल्या उमेदवाराचे नाव	चिन्ह	उमेदवाराचे बटन
२.	दुसऱ्या उमेदवाराचे नाव	चिन्ह	उमेदवाराचे बटन
३.	तिसऱ्या उमेदवाराचे नाव	चिन्ह	उमेदवाराचे बटन
४.	चौथ्या उमेदवाराचे नाव	चिन्ह	उमेदवाराचे बटन
५.	पाचव्या उमेदवाराचे नाव	चिन्ह	उमेदवाराचे बटन
६.	'वरीलपैकी एकही नाही' (NOTA)		(NOTA) बटन

दुसऱ्या पदाची मतपत्रिका — अनुसूचित जाती

१.	पहिल्या उमेदवाराचे नाव	चिन्ह	उमेदवाराचे बटन
२.	दुसऱ्या उमेदवाराचे नाव	चिन्ह	उमेदवाराचे बटन
३.	तिसऱ्या उमेदवाराचे नाव	चिन्ह	उमेदवाराचे बटन
४.	चौथ्या उमेदवाराचे नाव	चिन्ह	उमेदवाराचे बटन
५.	'वरीलपैकी एकही नाही' (NOTA)		(NOTA) बटन

कँडिडेट सेटिंग — पहिल्या पदाकरिता कँडिडेट सेटिंग करताना सहा उमेदवारांमधून एक तर दुसऱ्या पदाकरिता कँडिडेट सेटिंग करताना पाच उमेदवारांमधून एक याप्रमाणे करावे लागेल. त्यामुळे कँडिडेट सेटिंगकरिता प्रत्येक मतपत्रिकेवरील शेवटचा उमेदवार कोणत्या स्थानावर आहे हे दर्शविण्यासाठी 'वरीलपैकी एकही नाही' (NOTA) या पर्यायासमोरील बटन दाबावे लागेल.

362

(ब) जिल्हा परिषद/ पंचायत समिती निवडणूक —

उदा. —

१. जिल्हा परिषद मतदार गटाकरिता एक तसेच पंचायत समितीकरिता एक याप्रमाणे एकूण दोन स्वतंत्र मतपत्रिकांवर जिल्हा परिषदेकरिता एक व पंचायत समितीकरिता एक असे दोन स्वतंत्र उमेदवार निवडून द्यावयाचे आहेत.

२. जिल्हा परिषदेचा उमेदवार सर्वसाधारण व दुसरा पंचायत समितीचा उमेदवार अनुसूचित जमाती.

३. जिल्हा परिषदेकरिता सर्वसाधारण चार उमेदवारांमधून एक उमेदवार निवडून द्यावयाचा असून पंचायत समितीकरिता अनुसूचित जमातीच्या तीन उमेदवारांमधून एक उमेदवार निवडून द्यावयाचा आहे.

मतदान यंत्रावरील मतपत्रिकेवर उमेदवारांच्या नावानंतर 'None of the above' / 'वरीलपैकी एकही नाही' पर्याय **पुढीलप्रमाणे राहील** :-

जिल्हा परिषद मतपत्रिका — सर्वसाधारण

१.	पहिल्या उमेदवाराचे नाव	चिन्ह	उमेदवाराचे बटन
२.	दुसऱ्या उमेदवाराचे नाव	चिन्ह	उमेदवाराचे बटन
३.	तिसऱ्या उमेदवाराचे नाव	चिन्ह	उमेदवाराचे बटन
४.	चौथ्या उमेदवाराचे नाव	चिन्ह	उमेदवाराचे बटन
५.	'वरीलपैकी एकही नाही' (NOTA)		(NOTA) बटन

पंचायत समिती पदाची मतपत्रिका — अनुसूचित जमाती

१.	पहिल्या उमेदवाराचे नाव	चिन्ह	उमेदवाराचे बटन
२.	दुसऱ्या उमेदवाराचे नाव	चिन्ह	उमेदवाराचे बटन
३.	तिसऱ्या उमेदवाराचे नाव	चिन्ह	उमेदवाराचे बटन
४.	'वरीलपैकी एकही नाही' (NOTA)		(NOTA) बटन

कॅंडिडेट सेटिंग — पहिल्या पदाकरिता कॅंडिडेट सेटिंग करताना पाच उमेदवारांमधून एक तर दुसऱ्या पदाकरिता कॅंडिडेट सेटिंग करताना चार उमेदवारांमधून एक याप्रमाणे करावे लागेल. त्यामुळे कॅंडिडेट सेटिंगकरिता प्रत्येक मतपत्रिकेवरील शेवटचा उमेदवार कोणत्या स्थानावर आहे दर्शविण्यासाठी 'वरीलपैकी एकही नाही' (NOTA) या पर्यायासमोरील बटन दाबावे लागेल

(क) नगर परिषद / नगर पंचायत निवडणूक -

उदा. --

१. एका प्रभागामधून चार उमेदवार निवडून द्यावयाचे आहेत.

२. पहिला उमेदवार सर्वसाधारण महिला- पाच उमेदवारांमधून एक उमेदवार
दुसरा उमेदवार अनुसूचित जाती (महिला) - चार उमेदवारांमधून एक उमेदवार
तिसरा उमेदवार नागरिकांचा मागासवर्ग प्रवर्ग --तीन उमेदवारांमधून एक उमेदवार
चौथा उमेदवार सर्वसाधारण - चार उमेदवारांमधून एक उमेदवार

३. वरीलप्रमाणे चार वेगवेगळया मतपत्रिका मतदान यंत्रावर असतील.
मतदान यंत्रावरील प्रत्येक मतपत्रिकेवर उमेदवारांच्या नावानंतर 'None of the above' / 'वरीलपैकी एकही नाही' पर्याय **पुढीलप्रमाणे राहील** :-

पहिल्या पदाची मतपत्रिका -- सर्वसाधारण महिला

१.	पहिल्या उमेदवाराचे नाव	चिन्ह	उमेदवाराचे बटन
२.	दुसऱ्या उमेदवाराचे नाव	चिन्ह	उमेदवाराचे बटन
३.	तिसऱ्या उमेदवाराचे नाव	चिन्ह	उमेदवाराचे बटन
४.	चौथ्या उमेदवाराचे नाव	चिन्ह	उमेदवाराचे बटन
५.	पाचव्या उमेदवाराचे नाव	चिन्ह	उमेदवाराचे बटन
६.	'वरीलपैकी एकही नाही' (NOTA)		(NOTA) बटन

दुसऱ्या पदाची मतपत्रिका — अनुसूचित जाती (महिला)

१.	पहिल्या उमेदवाराचे नाव	चिन्ह	उमेदवाराचे बटन
२.	दुसऱ्या उमेदवाराचे नाव	चिन्ह	उमेदवाराचे बटन
३.	तिसऱ्या उमेदवाराचे नाव	चिन्ह	उमेदवाराचे बटन
४.	चौथ्या उमेदवाराचे नाव	चिन्ह	उमेदवाराचे बटन
५.	'वरीलपैकी एकही नाही' (NOTA)		(NOTA) बटन

तिसऱ्या पदाची मतपत्रिका — नागरिकांचा मागासवर्ग प्रवर्ग

१.	पहिल्या उमेदवाराचे नाव	चिन्ह	उमेदवाराचे बटन
२.	दुसऱ्या उमेदवाराचे नाव	चिन्ह	उमेदवाराचे बटन
३.	तिसऱ्या उमेदवाराचे नाव	चिन्ह	उमेदवाराचे बटन
४.	'वरीलपैकी एकही नाही' (NOTA)		(NOTA) बटन

चौथ्या पदाची मतपत्रिका — सर्वसाधारण

१.	पहिल्या उमेदवाराचे नाव	चिन्ह	उमेदवाराचे बटन
२.	दुसऱ्या उमेदवाराचे नाव	चिन्ह	उमेदवाराचे बटन
३.	तिसऱ्या उमेदवाराचे नाव	चिन्ह	उमेदवाराचे बटन
४.	चौथ्या उमेदवाराचे नाव	चिन्ह	उमेदवाराचे बटन
५.	'वरीलपैकी एकही नाही' (NOTA)		(NOTA) बटन

कँडिडेट सेटिंग — पहिल्या पदाकरिता कँडिडेट सेटिंग करताना सहा उमेदवारांमधून एक तर दुसऱ्या पदाकरिता कँडिडेट सेटिंग करताना पाच उमेदवारांमधून एक याप्रमाणे करावे लागेल. तिसऱ्या पदाकरिता कँडिडेट सेटिंग करताना चार उमेदवारांमधून एक तर चौथ्या पदाकरिता कँडिडेट सेटिंग करताना पाच उमेदवारांमधून एक याप्रमाणे करावे लागेल. त्यामुळे कँडिडेट सेटिंगकरिता प्रत्येक मतपत्रिकेवरील शेवटचा उमेदवार कोणत्या स्थानावर आहे हे दर्शविण्यासाठी 'वरीलपैकी एकही नाही' (NOTA) या पर्यायासमोरील बटन दाबावे लागेल.

(ङ) ग्रामपंचायत निवडणूक —

उदा. —

१. ग्रामपंचायतीकरिता एका प्रभागामधून तीन उमेदवार निवडून दयावयाचे असून त्यापैकी एक उमेदवार नागरिकांच्या मागासवर्ग प्रवर्गाकरिता तर दोन उमेदवार सर्वसाधारण महिला पदाकरिता निवडून दयावयाचे आहेत. नागरिकांच्या मागासवर्ग प्रवर्गाकरिता तीन उमेदवारांमधून एक उमेदवार निवडून दयावयाचा आहे. त्याकरिता नागरिकांच्या मागासवर्ग प्रवर्गाच्या मतपत्रिकेवर उमेदवारांच्या नावाच्या शेवटी एक 'None of the above' / 'वरीलपैकी एकही नाही' हा पर्याय छापावा लागेल. त्यानंतर एकाच मतपत्रिकेवर सर्वसाधारण दोन पदांकरिता मिळून एकूण सात उमेदवार असून त्यामधून दोन उमेदवार निवडून दयावयाचे आहेत. त्यामुळे या सात उमेदवारांची एकच मतपत्रिका होईल. मात्र त्यावर दोन मते दयावयाची असल्याने 'None of the above' / 'वरीलपैकी एकही नाही' हा पर्याय दोन वेळा सर्व उमेदवारांच्या नावाच्या शेवटी छापावा लागेल.

मतदान यंत्रावरील मतपत्रिकेवर उमेदवारांच्या नावानंतर 'None of the above' / 'वरीलपैकी एकही नाही' पर्याय पुढीलप्रमाणे राहील :-

पहिली मतपत्रिका — नागरिकांचा मागासवर्ग प्रवर्ग (एक पद)

१.	पहिल्या उमेदवाराचे नाव	चिन्ह	उमेदवाराचे बटन
२.	दुसऱ्या उमेदवाराचे नाव	चिन्ह	उमेदवाराचे बटन
३.	तिसऱ्या उमेदवाराचे नाव	चिन्ह	उमेदवाराचे बटन
४.	'वरीलपैकी एकही नाही' (NOTA)		(NOTA) बटन

दुसरी मतपत्रिका — सर्वसाधारण महिला (दोन पदे)

१.	पहिल्या उमेदवाराचे नाव	चिन्ह	उमेदवाराचे बटन
२.	दुसऱ्या उमेदवाराचे नाव	चिन्ह	उमेदवाराचे बटन
३.	तिसऱ्या उमेदवाराचे नाव	चिन्ह	उमेदवाराचे बटन
४.	चौथ्या उमेदवाराचे नाव	चिन्ह	उमेदवाराचे बटन
५.	पाचव्या उमेदवाराचे नाव	चिन्ह	उमेदवाराचे बटन
६.	सहाव्या उमेदवाराचे नाव	चिन्ह	उमेदवाराचे बटन
७.	सातव्या उमेदवाराचे नाव	चिन्ह	उमेदवाराचे बटन
८.	'वरीलपैकी एकही नाही' (NOTA) - १		(NOTA) बटन
९.	'वरीलपैकी एकही नाही' (NOTA) - २		(NOTA) बटन

कँडिडेट सेटिंग — पहिल्या पदाकरिता कँडिडेट सेटिंग करताना चार उमेदवारांमधून एक तर दुसऱ्या पदाकरिता कँडिडेट सेटिंग करताना नऊ उमेदवारांमधून दोन याप्रमाणे करावे लागेल. त्यामुळे कँडिडेट सेटिंगकरिता मतपत्रिकेवरील शेवटचा उमेदवार कोणत्या स्थानावर आहे हे दर्शविण्यासाठी 'वरीलपैकी एकही नाही' (NOTA) या पर्यायासमोरील बटन दाबावे लागेल. मात्र ज्यावेळी एका मतपत्रिकेवर दोन मते दयावयाची असतात त्यावेळी 'None of the above' / 'वरीलपैकी एकही नाही' हा पर्याय दोनवेळा दयावयाचा आहे. अश्यावेळी मतपत्रिकेवरील शेवटचा उमेदवार कोणत्या स्थानावर आहे हे दर्शविण्यासाठी मतपत्रिकेवरील शेवटचे 'वरीलपैकी एकही नाही' (NOTA)-२ या पर्यायासमोरील बटन दाबावे

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

क्रमांक- रानिआ-2013/प्र.क्र.11/का.12
नवीन प्रशासन भवन, मादाम कामा रोड,
हुतात्मा राजगुरु चौक, मुंबई 400 032
दिनांक - 26/11/2013

प्रति,

जिल्हाधिकारी सर्व,
आयुक्त, महानगरपालिका सर्व,
मुख्याधिकारी सर्व.

विषय:-स्थानिक स्वराज्य संस्यांमध्ये मतदान यंत्रावरील "वरील पैकी एकही नाही" (NOTA) बटणाच्या वापराबाबत पूरक आदेश...

उपरोक्त विषयान्वये राज्य निवडणूक आयोगाने स्थानिक स्वराज्य संस्यांच्या निवडणुकांमध्ये मतदारांसाठी मतपत्रिकेवर 'वरील पैकी एकही नाही' (NOTA) ही सोय उपलब्ध करून देण्याबाबत आदेश यापुर्वीच केले आहे. तथापि, एखादया उमेदवारास मतदान करण्याची इच्छा नसल्यास व त्याने 'वरील पैकी एकही नाही' (NOTA) हे बटन देखील दाबण्यास नकार दिला तर कोणती कार्यपध्दती अवलंबावी याबाबतचे आदेश सोबत जोडले आहेत.

तसेच मतदान यंत्रावर 'वरील पैकी एकही नाही' (NOTA) हा पर्याय उपलब्ध करून दिल्याने त्या अनुषंगाने या प्रक्रियेविषयी मतदारांना माहिती करून देण्याकरिता एक माहिती पट राज्य निवडणूक आयोगाने तयार केला आहे. हा माहिती पट राज्य निवडणूक आयोगाची **www.mahasec.com** या संकेतस्थळावर 'मतदार जागृती अभियान' या लिंकवर अपलोड केला आहे. तरी त्याचे अवलोकन व्हावे.

(अविनाश सणस)
सहायक आयुक्त,
राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

स्थानिक स्वराज्य संस्थांमध्ये मतदान यंत्रावरील " वरीलपैकी एकही नाही " (NOTA) बटणाच्या वापराबाबत पूरक आदेश...

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

क्रमांक- रानिआ-2013/प्र.क्र.11/का.12

नवीन प्रशासन भवन, मादाम कामा रोड,

हुतात्मा राजगुरु चौक, मुंबई 400 032

दिनांक - 26.11.2013

संदर्भ :- राज्य निवडणूक आयोगाचे समक्रमांकाचे दि.12 नोव्हेंबर, 2013 चे आदेश.

आदेश

ज्याअर्थी, राज्य निवडणूक आयोगाने स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांमध्ये मतदाराला मतपत्रिकेवरील कोणत्याही उमेदवाराला मतदान करण्याची इच्छा नसली तरी त्याला आपला मतदानाचा हक्क गोपनीयरित्या बजावता यावा याकरिता मतदान यंत्रावर 'वरीलपैकी एकही नाही' (NOTA) हा पर्याय संदर्भाधिन आदेशान्वये उपलब्ध करुन दिला आहे.

आणि ज्याअर्थी, मतदार त्यांना मतपत्रिकेवरील उमेदवारांना मतदान करण्याची इच्छा नसल्यास ते 'वरीलपैकी एकही नाही' (NOTA) या पर्यायासमोरील बटन दाबून आपला मतदानाचा हक्क गोपनीयरित्या बजावू शकतात. मात्र काही मतदार, मतदान कक्षात आल्यानंतर आपले मतदान पूर्ण करणार नाहीत अथवा कोणत्याही उमेदवाराला मतदान करण्याची इच्छा नसली तरी 'वरीलपैकी एकही नाही' (NOTA) या पर्यायासमोरील बटन दाबण्यासदेखील नकार देतील त्याठिकाणी कोणती कार्यपध्दती अवलंबावी याबाबत कार्यपध्दती ठरवून देणे आवश्यक आहे.

आणि त्याअर्थी, भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद 243 के व 243 झेडए तसेच मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, 1888 (1888 मुंबई 3) च्या कलम 18ए(4), महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियम, 1949 (1949 मुंबई 59)च्या कलम 14(4), महराष्ट्र नगरपालिका, नगरपंचायती आणि औद्योगिक नगरी अधिनियम, 1965 च्या कलम 10ए (4), महाराष्ट्र जिल्हा परिषदा आणि पंचायत समित्या अधिनियम, 1961 (सन 1961 चा महा.5) च्या

कलम ९ए (4), महाराष्ट्र ग्रामपंचायत अधिनियम, 1958 (सन 1959 चा मुंबई 3) च्या कलम 10ए (4) अनुसार पुढीलप्रमाणे आदेश देण्यात येत आहेत :-

1. मतदार आपले मतदान पूर्ण न करता मतदान कक्षामधून बाहेर निघाला तर मतदान अधिकारी / मतदान केंद्राध्यक्ष यांना कंट्रोल युनिटवरील लाल दिवा न विझल्यामुळे तसेच बिप साऊंड न आल्यामुळे मतदाराने, मतदान पूर्ण केलेले नाही ही गोष्ट लक्षात येईल.
2. अशा परिस्थितीत मतदान केंद्राध्यक्षांनी संबंधित मतदाराला त्याचे मतदान पूर्ण न झाल्याबाबतची कल्पना देऊन पसंतीच्या उमेदवाराला मत देऊन अथवा 'वरीलपैकी एकही नाही' (NOTA) या पर्यायासमोरील बटन दाबून मतदान पूर्ण करण्याबाबत विनंती करावी.
3. जर मतदाराने पुन्हा मतदान कक्षात जाऊन त्यानुसार मतदान केल्यास, त्याठिकाणी त्या मतदाराची मतदान प्रक्रिया पूर्ण होईल.
4. मात्र जर एखाद्या मतदाराने पसंतीच्या उमेदवाराला मत देण्यास अथवा 'वरीलपैकी एकही नाही' (NOTA) या पर्यायासमोरील बटन दाबण्यास नकार दिला तर मतदान केंद्राध्यक्षांनी बॅलट युनिटवरील उमेदवारांचे नावासमोरील दिवे एखादा पुठ्ठा अथवा पुस्तक ठेवून झाकावेत. त्यानंतर मतदान केंद्रात उपस्थित असलेल्या सर्व मतदान प्रतिनिधींना बरोबर घेऊन त्यांच्या साक्षीने ज्या मतपत्रिकेवरील मतदान अपूर्ण झाले आहे त्या मतपत्रिकेवरील 'वरीलपैकी एकही नाही' (NOTA) या पर्यायासमोरील बटन / बटने दाबून मतदान प्रक्रिया पूर्ण करावी.
5. जर एखाद्या मतदाराने मतदान कक्षात जाण्यापूर्वीच मतदानास नकार दिला तर अशा मतदाराच्या मतदार नोंदवहीतील (व्हीएम-1) नोंदीसमोर अभिप्राय या रकान्यात मतदानास नकार दिल्याची नोंद घ्यावी. याठिकाणी नोंदविलेल्या मतांच्या हिशोबामध्ये (व्हीएम-3) अनुक्रमांक 3 येथे अशा मतदारांची संख्या नमूद करण्यात येईल.

राज्य निवडणूक आयुक्तांच्या आदेशानुसार,

(अविनाश सणस)
सहायक आयुक्त,
राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

EVM

क्रमांक :- रानिआ/जिपपंस-२०१७/प्र.क्र.१३/का.७
नवीन प्रशासन भवन, मादाम कामा रोड,
हुतात्मा राजगुरु चौक, मुंबई-४०० ०३२.
दिनांक : ३ फेब्रुवारी, २०१७

प्रति,
आयुक्त, महानगरपालिका (सर्व)
जिल्हाधिकारी (सर्व) (मुंबई व मुंबई उपनगर वगळून)

विषय :- स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकीमध्ये इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्रावरील मतपत्रिकेवरील उमेदवारांची नावे मुद्रीत करण्याबाबत...

महोदय/महोदया,

भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद २४३ के आणि २४३ झेडए मधील तरतुदीनुसार पंचायत व नगरपालिका यांच्या सर्व निवडणुकांचे पर्यवेक्षक आणि नियंत्रण करण्याची जबाबदारी राज्य निवडणूक आयोगावर सोपविण्यात आलेली आहे.

सर्व स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणूकांमध्ये अधिकाधिक पारदर्शकता व अचूकता आणण्याच्या दृष्टीने राज्य निवडणूक आयोगाने इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्राद्वारे स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुका घेण्यास सन २००४ पासून सुरुवात केली आहे.

इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्राच्या बॅलेट युनिटचा आकार निश्चित असून दोन उमेदवारांच्या नावामध्ये असणारे अंतर हे देखिल निश्चित आहे. तसेच बॅलेट युनिटवर चिकटविण्यात येणाऱ्या मतपत्रिकेवर दर्शविण्यात येणारी उमेदवारांची नावे व दर्शविण्याची कार्यपध्दती निश्चित आहे. परंतु राज्य निवडणूक आयोगाच्या असे निर्दशनास आले आहे की, मतपत्रिका छपाई ही शासकीय मुद्रणालय किंवा खाजगी मुद्रणालयातून केली जात असल्याकारणाने उमेदवाराच्या नावाची छपाई करताना विविध आकाराचा फॉण्ट वापरण्यात येतो व त्यामुळे अनेक उमेदवारांकडून नाव व चिन्ह अस्पष्ट असल्याच्या तक्रारी प्राप्त होतात.

तरी सर्व स्थानिक स्वराज्य संस्थांमध्ये मतपत्रिकेवरील फॉण्ट आकाराबाबत एकसूत्रता आणण्याच्यादृष्टीने आदेशित करण्यात येते की, बॅलेट युनिटवर चिकटविण्यात येणाऱ्या मतपत्रिकेवर उमेदवारांची नावे ही UNICODE मधील DVB-TTYogesh मराठी-२४ पॉईंटच्या आकारात मुद्रीत करण्यात यावीत. (नमुना सोबत जोडला आहे.)

मा.राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या आदेशानुसार,

आपला,

(नि.ज.वागळे)
अवर सचिव
राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

प्रत :-
१) आयुक्त, महानगरपालिका (सर्व)
२) जिल्हाधिकारी (सर्व) (मुंबई व मुंबई उपनगर वगळून)
३) सर्व शासकीय मुद्रणालय
४) राज्य निवडणूक आयोगातील सर्व अधिकारी/ सर्व कार्यासने
५) मा.आयुक्त यांचे स्वीय सहायक
६) सचिव, राज्य निवडणूक आयोग यांचे स्वीय सहायक
७) निवड नस्ती

SCAN 3 (ECIL) New (30-1-2017)

Y-2262—A

बृहन्मुंबई महानगरपालिका सार्वत्रिक निवडणूक—२०१२

प्रभाग क्र. ९२. मतपत्रिका

No

२ मोंहम्मद अहमद मुख्तार खान ऊर्फ अहमद नेता

OK 24pt